

Subskrypcja 1820

10

**WEWNĘTRZNE
URZĄDZENIE
SZKOŁ
WYDZIAŁOWYCH.**

1820 ROKU.

1820

CZYTELNIA KSIĄZEK

Ds. 2549

D. 25/82/25

WEWNĘTRZNE URZĄDZENIE

S Z K O Ł
WYDZIAŁOWYCH.

W S T Ę P.

Cel tych Szkół.

§ 1.

Celem jest Szkoły Wydziałowej, dać dobrze poznać młodzieży treść wszystkich tych nauk i umiejętności, które wykształcają obyczaje, i oświecają rozum potrzebnymi i użytecznymi wiadomościami, zaostrzają szczególnie przemysł i wskazują mu obfite źródła tak prywatnej zamożności jak bogactw krajowych; podają niezawodne praktyczne sposoby nabycia i pomnożenia obojga. Cechą więc, zasługą i zaletą będzie dobrze urządzony Szkoły Wydziałowej, kiedy każdy uczeń, który wszystkie te Klasy chwa-

lebnie ukończy, mieć będzie gruntowne zasady wszystkich wiadomości, umiejętności i talentów; za pomocą których rolnictwo, rękodzieła, handel i piękne kunszta do tak wysokiego iak widzimy doskonałości stopnia w krajach obcych doszły: a nie przestający na edukacyi w tej szkole ukończoney, zdatnym prócz tego będzie do łatwego i prędkiego obięcia dokładniejszey teoryi nauk i umiejętności w wyższych Klassach Szkół Woiewódzkich.

I. Nauki, liczba Klass, Zgromadzenie Nauczycielskie.

§ 2.

Nauki w tej Szkole będą następujące:

Religiia.

Język Polski

Łaciński

Francuzki

Niemiecki

Jeografia.

Historya powszechna i Polska

Arytmetyka

Jeometrya

Historya naturalna

Fizyka

Technologiia

**Kalligrafia
Rysunki.**

§ 3.

Zgromadzenie Nauczycielskie Szkoły Wydziałowej składa się z pierwszego Profesora który iest razem i Rektorem,
z trzech innych Professorów
z trzech Nauczycieli
z Kollaboratorów gdzie ich będzie potrzeba
z Nauczyciela, lub Nauczycielów Religii dla młodzieży różnych wyznań.

§ 4.

Każda szkoła Wydziałowa mieć będzie głównych Klass 4. a tyle pobocznych, ile ich potrzebować będzie liczba uczniów, i fundusz dozwoli.

§ 5.

Plan Nauk na szkoły Wydziałowe do tego Urządzenia przyłączony, opisuje iakim sposobem wyżej wymienione Nauki mają być dawane, do iakiego kresu w każdej Klassie i z iakich książek.

wie oddający go do szkoły, złożą jego metrykę i zaświadczenie z odbytey ospy w ręce Rektora, oznaymią gdzie go umieszczaią na stancyi i pod czym dozorem; opowiedzą imię, przezwisko i mieszkanie swoje, co wszystko Rektor w Aktach szkolnych zapisze; zaręczą za swego syna lub pupilla, że będzie regularnie posyłany do szkoły, przyzwowicie ubrany, opatrzony w książki i rzeczy potrzebne do pisania i rysunków, tudzież że w domu niebędzie mu nigdy zbywało na potrzebnym dozorze; złożą za niego przepisaną opłatę szkolną, którą Rektor zaraz przy nich w księgę na to przeznaczoną wpisze, i na odebrane pieniądze kwit wyda; kwit ten ma być pokazany przez ucznia pierwszy raz do szkoły przychodzącego Professorowi, bo bez kwitu uczeń nie może być przyjętym.

§ 10.

Rodzice którychby nie stało na opłatę, powinni się z prośbą udać do Dozoru szkolnego, tam wywieść swoją niemożność, a uzyskawszy od niego rezolucyą, złożyć ją Rektorowi, którą ten do Akt szkolnych przyłącza.

§ 11.

Kiedy już powyższe wszystkie przepisy dopełnione zostaną, Rektor przyjętemu i w rejestr uczniów szkoły wpisanemu w przytomności osoby, która go przyprowadziła, przeczyta, lub da do przeczytania książeczkę praw i przepisów szkolnych dla uczniów, z zaleceniem najsurowszego onych zachowania, i wskaże mu Klasę do której przeznaczonym został. Przy każdym zapisie szkolnym, Rektor nie przyjmie do szkoły Młodzieńca, póki się nie przekoną od Rodziców lub opiekunów, że uczeń w domu bez dozoru nie zostanie.

b) *Kierowanie rozkładem Nauk.*

§ 12.

Liczba uczniów każdej Klasy nie ma znacznie przechodzić 60. uczniów, gdzieby znacznie większą być miała, podzieli Rektor Klasę, jeżeli fundusz mu tego pozwoli, na dwa działy. Robiąc rozkład lekcyy na nauczycielów i klasy, wzgląd mieć na to powinien, aby każda nauka w oddziałach iedney klasy, przez iednego Nauczyciela dawana była.

II. Obowiązki Rektora.

§ 6.

Rektor jest bezpośrednim rządcą powierzonej sobie szkoły, i wszystkich do niej należących osób, oraz pierwszym Professoresem, dla tego nie może się oddalać od szkoły na czas dłuższy nad dni trzy, bez pozwolenia Magistratury przyzwoitey.

Do Rektora należy:

- a. Przyjmowanie nowo przychodzących do szkoły iego uczniów.
- b. Kierowanie rozkładem przepisanych w osobnym Planie Nauk na godziny, dnie, klasy i Nauczycieli.
- c. Dozór nad Nauczycielami, uczniami, i częste klass odwiedzenie.
- d. Składanie Konferencyy z Nauczycielami.
- e. Kierowanie promocyami uczniów.
- f. Przygotowanie publicznego popisu.
- g. Patentowanie odchodzących ze Szkoły uczniów.
- h. Dozór nad funduszami Szkoły i wszelką iey własnością.
- i. Utrzymywanie stosunków potrzebnych z Magistraturami.

a) Przyjmowanie Uczniów.

§ 7.

Dwa razy na rok przy otwarciu półrocznego, przyjmowanie uczniów miejsce mieć powinno, bo od tego zawisł porządek lekcy, i iednostayne w nich postępowanie, przeto od tego prawidła odstąpić nie można, chyba dla bardzo ważnych przyczyn.

§ 8.

Ci którzy w Szkole iakiej lub prywatnym instytucie brali początkową edukacją, złożą zaświadczenie przełożonego tegoż Instytutu, o postępku swoim w naukach i o obyczajach. Zaświadczenie to Rektor do Akt szkolnych przyłączy, a pomimo tego Kandydata examiniuje, w celu wyznaczenia mu Klasy usposobieniu iego w każdej nauce odpowiadającej: gdyby się zaś potém pokazało, że nowo przybyły uczeń w iakiej nauce nie jest na swoim miejscu, Professorowie ostrzegą Rektora.

§ 9.

Skoro wyexaminowany uznany będzie za zdatnego do przyjęcia, rodzice lub opiekuno-

§ 13.

Wszystkie Klasy i ich oddziały zaczynają lekcye zwyczajne w lecie o godzinie 7. a kończą o godzinie 11, w zimie o godzinie 8 a kończą o 12 z rana; po południu latem odbywają się lekcye od godziny 3 do 5. a zimą od 2 do 4.

§ 14.

Rektor tej szkoły daie lekcyę na tydzień najmniej godzin 7, a inni Professorowie i Nauczyciele naywięcej po godzin 20.

§ 15.

Stosownie do planu iako też do poprzedzających i następnych prawideł, Rektor przy końcu półrocza szkolnego wspólnie z Professorami zawczasu zrobi rozkład przedmiotów uczenia na osoby i godziny, tak żeby każdy Nauczyciel przed rozpoczęciem półrocza, mógł ten rozkład od Rektora odebrać. Przy tym rozkładzie, szczególniej trzeba dawać baczność: aby nauki dokładne, ile możności dawane były z rana. Ułożonego tego rozkładu kopią Rektor każe zawiesić przy rozpoczęciu nowego kursu nauk, z podpisem swoim, na widocznym dla wszystkich uczniów miejscu między szkołami.

e) *Dozór nad Nauczycielami, Uczniami, i częste Klass odwiedzanie.*

§ 16.

Głównym Rektora obowiązkiem będzie mieć nieustanną baczność, aby wszystkie osoby do Instytutu należące, obowiązków swoich iak najsćisley dopełniały.

§ 17.

Na ten koniec odwiedzać będzie Klasy często, a mianowicie w ten czas, kiedy tam lekcye przez młodszych Nauczycieli i Kollaboratorów dawane bywają. Uważać w każdej Klasie, czyli tak co do godzin, iak co do nauk i sposobu ich dawania, dopełniają się przepisy, a nadewszystko czyli się zachowuje przyzwoity między naukami związek i stopniowanie ich przez Klasy. Dla tego mocer jest examinować uczniów podczas lekcyi doświadczać iak daleko, i z iakim pożytkiem w każdej nauce postąpili: Przy tych jednak examinach na to względ mieć powinien, aby przeznaczonemu Nauczycielowi na jego przedmiot czasu znacznie nie skracał.

§ 18.

Przy tém uważać także Rektór będzie na wygodę i ochędostwo w Klassach, na całość budowli i sprzętów szkolnych, nakazując sługom szkolnym, a Nauczycielom zalecając, a- by na wszystko dawali bacznąć, a czyniących szkodę do naprawy zniewalali.

§ 19.

Tak Rektór iak Nauczyciele obowiązani są do kolejnego pilnowania i utrzymywania w cichości i porządku uczniów przed czasem do klass przychodzących. W ciągu zaś godzin żeby Nauczyciel klasy nie opuścił, dopóki od drugiego zmienionym nie będzie, a gdy dwie klasy co do Nauczycieli wzajemnie mają być zmieniane, tedy ta klasą może na iak naj- krótszy czas być opuszczoną, która mniej do- zoru potrzebuje. Aby zaś bez hałasu i ci- śnienia się, uczniowie porządnie z klass wy- chodzili, wszyscy Nauczyciele pilnować tego będą; dla tego też Nauczyciel z klasy ma o- statni wychodzić.

§ 20.

W przypadku gdyby który z Nauczycieli dla choroby lub innej ważnej przyczyny, nie

mógł przez czas nieiaki odbywać powinności swoiey, Rektór znie się z Nauczycielami względem zastąpienia iego lekcy. Łączenie dwóch klass w iedną iako bardzo opóźniają- ce uczniom postępek w naukach, mieysca mieć nie powinno.

§ 21.

Co do uczniów, Rektór oycowską okazy- wać i mieć nad nimi powinien opiekę, wglą- dać w ich obyczaje i postępek w naukach, iuż to iako się wyżej powiedziało odwiedza- iąc ich często w klassach, iuż przeglądaiąc czę- sto dzienniki szkolne i książki cenzury, o któ- rych niżej, iuż wypytuiać się o nich Nauczy- cielów szkolnych i korrepetytorów domo- wych, przeglądaiąc ich sexta, i t. d. Do- bre zewsząd odbieraiących zalety pochwalać, opuszczaiących się napominać i do poprawy nakłaniać, iuż to prywatnie do siebie ich we- zwawszy, iuż publicznie w szkole, iuż przed konferencyą Nauczycieli, iuż przed całem szkolném zgromadzeniem; słowem, przestrze- gać iak najściślejszego dopełnienia przepisów o nagrodach i karach czyli Kodexu szkolnego, o czem dana będzie oddzielna obszerniejsza instrukcyja.

§ 22.

Staraniu Rektora porucza się także, aby w pomieszkaniu ucznia zachowywało się wszystko, co się ściąga do jego zdrowia, obyczajów, dozoru i pomocy w Naukach.

d) *Składanie Konferencyy.*

§ 23.

W ostatnią Sobotę każdego miesiąca, a w potrzebie i częściej, Rektor zgromadzi wszystkich nauczycieli, końcem porozumienia się z nimi, udzielenia sobie na wzajem uwag nad tém wszystkim, co się ściąga do wewnętrznego szkoły rzędu, karności, nauk i sposobu ich dawania, nad coraz sporszym lub opieszalszym uczniów postępem, nad sposobami uprzątnienia zachodzących przeszkód, i t. p. Wnioski wynikające z tej wspólnej obrady, od Rektora jako prezydującego zebrane, ieden z Professorów w protokół zapisze, a Rektor dołoży starania, aby uskutecznione zostały. Na tych także Konferencyach podawać mają Nauczyciele doświadczeniem stwierdzone uwagi swoje, nad planem nauk, książkami elementarnymi, nad samem szkół urządzeniem, końcem wspólnego ich roztrząśnienia i przełożenia wyższej władzy.

§ 24.

Sposób napominania w czasie konferencyi tych osób, których prywatne przestrogi kilkakrotnie powtarzane nie poprawiły, opisany jest pod tytułem o nagrodach i karach, czyli w Kodexie szkolnym.

e) *Kierowanie Popisami.*

§ 25.

Dwoiaki w roku szkolnym odbędzie się popis, ieden prywatny przy końcu pierwszego półrocza, drugi publiczny przy końcu roku.

§ 26.

Względem obu umówiwszy się wprzód Rektor z Nauczycielami, pierwszy odprawi w przytomności członków Magistratury miejscowej wydziału edukacyjnego, na drugi zaprosi Magistraturę wydziału edukacyjnego i całą publiczność, programmatem od siebie, lub od iednego z Nauczycieli ułożonym, i gdzie będzie można kosztem funduszu szkolnego wydrukowanym.

§ 27.

Przedmiotem programmatu będzie: 1. Opis stanu szkoły, albo jeżeli ten już był da-

ny w poprzedzającym programmacie, a później nic nowego nie zaszło, interessujące iakie badanie pedagogiczne, lub rozprawa iaka dotycząca się języka, albo nauk w planie przepisanych, do okoliczności szkoły i kraju zastosowana. 2. Porządek którym się popis odbywać będzie: a jeżeliby ten trwać miał dłużej nad dzień ieden, wyszczególnienie z czem, którego dnia uczniowie popisywać się mają.

§ 28.

Z każdego języka i z każdej umiejętności popis zaczynać się będzie od klasy najniższej, postępując ciągle do najwyższej, ażeby publiczność poznać mogła, iak daleko, i z iakim pożytkiem w szczególnych przedmiotach każda klasa doprowadzoną została.

§ 29.

Sami Nauczyciele examinują uczniów swoich, wolno iednak każdemu z Magistratury edukacyney doświadczać, czyli Nauczyciele wszystko wydali, a uczniowie pojęli, co plan nauk przepisuie.

§ 30.

Rektor mianuie przedmiot, z którego uczniowie sprawę zdawać mają, wzywa do nie-

go klasę i Nauczyciela. Nauczyciel krótko opowiada słuchaczowi, iak daleko i z iakim skutkiem naukę swoją posunął w tej klasie: zaczynaąc zaś examinować, osobie od Magistratury Edukacyney, lub z dozoru szkolnego na examen zesłaney, podaje liczbę uczniów swoich postępu największego, miernego i najmniejszego, a ta wymienia tych, których Nauczyciel examinować ma, przestrzegając aby uczniowie pojedynczo odpowiadali.

§ 31.

Aby zaś ieden Nauczyciel drugiemu nie zabierał czasu popisu, na dwa lub trzy dni przed tymże, Rektor podzieli między nich czas rzeczony na godziny i kwadransy, stosownie do obszerności i ważności każdego przedmiotu, i uważać będzie, aby nikt więcej czasu nad wydzielony sobie nie zabierał.

§ 32.

Popis przegradzać będą deklamacye w językach, których się uczono, rzeczy zaś do deklamowania obierane być mają nie tylko stosowne do pojęcia młodych umysłów, ale oraz takie, aby im nadal służyć mogły za wzór gruntownych zdań, zwłaszcza moralnych, wysokich myśli, i czystego a poprawnego stylu. Opisy,

myśli i wyrazy, któreby choć z daleka mogły obudzać namiętności naganne, mają być pomiiane.

§ 53.

Przy końcu popisu, Rektor przeczyta imiona uczniów zasługujących na promocyę w każdej klassie; imiona zaś uczniów zasługujących na publiczne zalety, przez najznakomitszego z urzędników przytomnych czytane, i przez tegoż zasłużonym nagrody rozdawane będą.

f) *Kierowanie promocyami Uczniów.*

§ 54.

Na trzy lub cztery tygodnie przed popisem publicznym, każdy Nauczyciel poda Rektorowi reiestr uczniów, których sądzi być godnymi promocyi do klasy wyższej swego przedmiotu.

§ 55.

Gdy wszyscy Nauczyciele takowe oddadzą reiestra, Rektor rozważywszy je i porównawszy z temi wyobrażeniami, których nabył o każdym w szczególności uczniu, iuż to często odwiedzając klasy i w nich exami-

nując, iuż z konferencyy, iuż z dzienników szkolnych i książki cenzur, ułoży reiestr ieneralny promocyi, i zgromadziwszy Nauczycieli, powtórnie go z nimi roztrząsać będzie, przekładaiąc im uwagi, i dając wolność każdemu czynienia ich sobie na wzajem.

§ 56.

W przypadku gdyby na iakiego ucznia od Rektora do promocyi podanego lub od niego odsuniętego, połowa przynajmniey Nauczycielów nie zgodziła się, Rektor zaleci tym nauczycielom, do których klasy ma być posunięty, lub od której ma być wstrzymany uczeń, aby go w przytomności swojej examiowali. Po takowym examinie, Rektor ostatecznie osądzi o zdatności lub niezdatności ucznia do promocyi.

§ 57.

Gdy dla młodego człowieka nie ma nic ważniejszego w zawodzie iego szkolnym iak promocyą roczną, gdy zbyt prędko i bez dojrzałości promowowany w naukach ugruntować się niemoże, i nabiera nałogu przestawiania na niedokładnem rzeczy obięciu, gdy z drugiey strony niepotrzebnie zatrzymany przez rok w klassie której uczeń, nietylka z u-

szczerbkiem drogiego czasu swojego bywa przykrym teyże klasy ciężarem, ale też częstokroć zupełnie się opuszcza; wnieść ztąd należy iak wielkicy układ promocyi potrzebuie uwagi; dla ułatwienia więc Rektorowi i Nauczycielom trudności, a razem dla zapewnienia rodziców bardzo czasem niecierpliwych i niewyrozumiałych, iż w tey mierze żadne stronnictwo mieysca mieć nie może, wyszczególnią się tu nayważniejsze nauk przedmioty i ich w każdej klassie granice, na które przy układaniu promocyi naywięcey uważać potrzeba; — i tak:

Umieć powinien Uczeń przychodzący.

Do KLASSY I. czytać z łatwością po polsku, znać cztery działania arytmetyczne z liczbami pojedynczemi i tabliczkę Pitagorasa.

Do KLASSY II. Rozbiór mowy na części w polskim ięzyku, deklinacye i konjugacye foremne łacińskie, cztery działania arytmetyczne z liczbami pojedynczemi i wielorakiemi.

Do KLASSY III. Deklinacye i konjugacye łacińskie nieforemne i pierwsze zasady składni łacińskiej; czytać, tudzież czasować słowa posłkowe, w ięzyku francuzkim i niemieckim. Działania arytmetyczne

tyczne z ułomkami. Z Jeometriyi o przystawianiu tróykątów i o liniach równo-odległych.

Do KLASSY IV. Bezbłędnie pisać po polsku za dyktuiącym; — układać listy w materyach łatwiejszych. — Deklinacye i konjugacye francuzkie, i niemieckie foremne. Całą arytmetykę. Ogólny rys historyi Naturalney i fizyki. Z Jeometriyi własności koła.

g) *Examen i patentowanie odchodzących ze szkoły uczniów.*

§ 58.

Gdyby który uczeń nie ukończywszy całego biegu Nauk na tę szkołę przepisanego, chciał ją opuścić, Rektor wyda mu zaświadczenie wyrażające ile lat w szkole bawił, którą w niey ukończył Klasę, iaki w której nauce uczynił postęp, i iak się sprawował. Zaświadczenie to na stęplowanym papierze sam tylko podpisze Rektor, i na niem pieczęć szkolną wycisnie.

§ 59.

Dla wychodzących zaś ze szkoły po zupełnem w niey wszystkich klass i całego nauk

kursu ukończeniu, Rektor z Professorami na przyniesionem przez niego arkuszu stęplowanego papieru zaświadczenie z opisem okoliczności wyrażonych ułożą, podpisami i swoimi i pieczęcią szkolną stwierdzą.

h) Bacznosc na własności i fundusze wspólne szkoły.

§ 40.

Przez własności i fundusze szkolne, rozumieją się wszystkie w powszechności budynki, i w nich sprzęty i zbiory do użytku szkoły przeznaczone, i opłata od uczniów.

§ 41.

Co do budynków i sprzętów w nich do wygody fizycznej Instytutu, służących, Rektor całości ich przestrzegać będzie za pomocą służącego szkolnego podług inwentarza, który w archiwum ma się znajdować.

§ 42.

Gdy zajdzie potrzeba naprawienia czego, lub sprawienia jakiego nowego sprzętu, papieru, piór, atramentu, i t.p. Rektor to obmyśli z części opłaty uczniów *salvo calculo*,

jemu *ad extraordinaria* zostawionej, składając kwity na każdą rzecz kupioną.

§ 43.

Rektor stara się o pomnożenie biblioteki i gabinetu potrzebnymi szkołę dziełami, machinami i zbiorami, czuwa nad całością tychże, bezpośredni zaś ich dozór poleca iednemu z Nauczycieli. Dla tego przy każdym raporcie prześle *proiective* Kommissyi Oświecenia reiestr rzeczy, które w następnym roku myśli przysposobić:

i) Utrzymywanie związków z Magistraturami.

§ 44.

Rektor starać się będzie, ażeby podług wydanych przepisów od Magistratury nad Edukacją przełożoney, przez niego w naznaczonym czasie oddawane były rapporta, rachunki, nadto, aby we wszystkim iak najdokładniey wszelkie stosunki między Szkołą i Magistraturą zachodzące, były zachowane.

§ 45.

Po ukończonem pierwszym półroczu szkolnym, Rektor zaraz prześle rapport do Kom-

missyi Woiewódzkiej w dwóch exemplarzach; w którym wymieni na osobnych arkuszach, liczbę uczniów każdej klasy, i zdanie o niej w ogólności.

§ 46.

Rachunek roczny z opłaty od uczniów, podług wzoru przyłączonego na końcu niniejszego Urządzenia, prześle najdaley do dnia 15 Sierpnia każdego roku Kommissyi Woiewódzkiej w dwóch Exemplarzach.

§ 47.

Rapporta o uczniach i obrachunki, mają być podpisane przez Rektora i Professorów.

§ 48.

Ile razy Rektor przewidywać będzie potrzebę obsadzenia jakiego miejsca nauczycielskiego, uczyni w tej mierze iak najszybciej przełożenie Kommissyi Oświecenia, a nayspóźniej przy końcu roku szkolnego.

§ 49.

Rektor zobowiąże Professorow do zapisywania wszelkich postrzeżeń, wynalazków i zdarzeń we względach historycznym, fizycznym, gospodarskim, statystycznym, i t. p.

każdego podług przedmiotu naukowego, którym się zatrudnia.

§ 50.

Zapisy takowe w pewney formie ułożone, i na papierze in 4to spisane i przez niego podpisane, przesyłać będzie Rektor w końcu każdego roku, wraz z raportem o Nauczycielach.

§ 51.

W miesiącu Lipcu każdego roku, Rektor przesyłać będzie, pod adresem do własnych rąk Ministra Oświecenia, Rapporta o Professorach i Nauczycielach, podług przyłączonego Schematu.

§ 52.

Rektor przesyłając Rapporta o uczniach, oprócz tabellarycznego rozkładu Nauk na godziny, dołączy także Tabelłę godzin na każdą naukę, i na każdego Nauczyciela przeznaczonych, podług załączonych wzorów. Dołączy także dokładne wykazy rzeczy przybyłych w ciągu roku szkolnego tak do Biblioteki, iako też do Muzeum.

Obowiązki Professorów, Nauczycieli, utrzymujących Pensye, Korrepektorów, i wszelkich Dozorców domowych.

§ 53.

Pierwszeństwo między Professorami nie jest przywiązane do żadney Klasy, do żadney nauki, ale do osobistej zasługi i wartości, o której Naywyższa Magistratura Edukacyyna stanowi.

§ 54.

Jeżeli Rektor ze starszych Professorów nie wyznaczy Zastępcy, pierwszy Professor jest z porządku takim Zastępcą, w przypadku oddalenia się, w dłuższej słabości, lub śmierci Rektora.

§ 55.

Gdy ważnego powołania Nauczycielskiego głównym jest celem, prowadzić młodzież przez naukę i przykład drogą Religii i zasadzonej na niey moralności, gdy przykład starszych, na których się młodzież chętnie zapatruie, jest nad wszystkie dzielniejszy sposoby, a nauka i zachęcanie nim niestwierdzone, zwyczajnie bez skutku pozostaje, z tych powodów zaleca się Professorom i Nauczycielom, aby razem z uczniami do Kościoła na

nabożeństwo niżej przepisane właściwego wyznania uczęszczali.

§ 56.

Professorowie każdego szczególnego przedmiotu w Klasie naywyższej, składać będą przynajmniej raz w miesiąc Konferencye naukowe, z Nauczycielami i Kollaboratorami klass niższych swego względnie przedmiotu, w celu utrzymania należytego związku i stopniowania nauk przez klasy, oraz przygotowania uwag na konferencyą ogólną u Rektora.

§ 57.

Każdy Professor, Nauczyciel i Kollaborator przeięty ważnością urzędu i świętością powinności swoich, następujące przepisy za prawidła swego postępowania mieć będzie:

- a. Na każdą lekcyą dobrze przygotowanym przychodzić.
- b. Lekcyę wszystkie w swoim czasie zaczynać i kończyć.
- c. W czasie lekcyi przepisanimi trudnić się przedmiotami, wystrzegać się tak w szkole iak za szkołą w rozmowie z uczniami wszelkich wyrazów i twierdzeń, któreby Religii, Moralności lub Rządowi uwłaczały, da bacność, aby w wypraco-

wanych przez uczniów robotach, nie takiego się nie wciśnęło.

- d. Zadawane uczniom do wypracowania domowe ćwiczenia do siebie odbierać, przeglądać i poprawiać.
- e. Jak w szkole, tak za szkołą być dla uczniów wzorem dobrych obyczajów i pracowitości.
- f. Uczniów swoich w Klasie w porządku i w uwadze utrzymywać; do czego wielką mu pomocą będą Dzienniki szkolne i cenzury, o których niżej. Inne zaś środki znajdzie obszerniej wyłożone w osobnej na to instrukcyi.
- g. W ciągu godzin nie opuści Klasy, dopóki od drugiego zmienionym nie będzie. A gdy dwie Klasy mają być wzajemnie zmienione co do Nauczycieli, tedy ta Klasa na iak najkrótszy czas może być opuszczoną, która mniej dozoru potrzebuje. Przy ukończeniu godzin przestrzegać będzie, aby uczniowie bez hałasu i ciśnienia się porządnie z Klasy wychodzili, tym końcem sam ostatni ma wychodzić. Jednem słowem, przykładać wszelkiego starania do pomnożenia użyteczności i kwitnienia Szkoły, do utrzymania ścisłego związku między Na-

uczycielami i przyzwoitey względem Zwierzchników swoich powolności.

§ 58.

Niemogący przyyść na lekcya, winien o tém iak najwcześniey uwiadomić Rektora.

§ 59.

Gdyby Professor, Nauczyciel lub Kollaborator z ważnych przyczyn i dla nagłej potrzeby, które przez Rektora za takie uznane być mają, przymuszony był oddalić się, Rektor naywięcey na dwa tygodnie raz w całym roku będzie mógł dać pozwolenie, o czém doniesie mieyscowey wyższej władzy. Na dłuższy zaś czas pozwolenia potrzebuiący, do Naywyższej Magistratury Edukacyney przez Rektora udać się ma.

§ 60.

Nauczyciele religii, oprócz wspólnych wszystkim Professorom i Nauczycielom obowiązków, ten ieszcze mają szczególny: W naukach swoich nie przestaiąc na gruntownym wykładzie prawd religii podług xiążek do tego ważnego przedmiotu wyznaczonych, przysposabiać młodzieź szkolną do wszystkich cnot człowieka i obywatela przez naypotę-

źnieysze i najswiętsze do wieku uczniów stosowne Religii pobudki, czerpane z Biblii, Ojców SS. i najlepszych słowa Bożego opowiadaczy, ćwiczenia i obrzędy religijne z młodzieżą odbywać, chorych uczniów odwiedzać i cieszyć, stygnących w duchu religijnym, wykraczających przeciw moralności i w złem upartych, z przyzwoitą powagą, przenikającą ducha gorącością i słodyczą do dobrego zwracać, słowem być przewodnikami i rządcami sumienia szkolney młodzieży.

§ 61.

Uczniowie wyznania Katolickiego co dzień ile możności na Mszą Stałą, a uczniowie wszelkich innych wyznań Chrześcijańskich, co Niedziela i Święta prowadzeni będą na nabożeństwo i naukę do swoich względnie Kościołów.

§ 62.

Młodzież szkolna Katolicka, dwa razy na rok przystępować będzie do Spowiedzi i Komunii S. oprócz Wielkonocney, do której szczególniej przygotowaną będzie od swoich Professorów przez Poniedziałek, Wtorek i Środę wielkiego tygodnia, powtarzaniem zasad religijnych z stosownemi naukami Chrze-

ścijsko-moralnemi, po dwie godziny z rana, dwie godziny po południu dawanemi, czego dopilnowanie i uskutecznienie, szczególniej do Nauczycieli religii należy.

§ 63.

Rodzice, Opiekunowie, Korrepetytorowie, albo Dyrektorowie domowi młodzieży (czyli nimi będą Professorowie i Nauczyciele Szkoły, utrzymujący u siebie na pensyi młodzież szkolną, czyli Nauczyciele i Kollaboratorowie, w domach prywatnych synów obywatelskich do Szkoły chodzących doglądający, czyli uczniowie klas wyższych przydani do dozoru domowego uczniów klas początkowych) są bezpośredniemi zastępcami Rodziców. Treścią głównych ich obowiązków jest:

1. Bydź nieodstępniemi stróżami i towarzyszami powierzonych im dzieci i prowadzić ich własnym przykładem i zrećnie udzielanemi radami do pobożności ku Bogu, miłości rodziców, krewnych i Ojczyzny, do szanowania Zwierzchności, do zamiłowania prawdy i rzetelności, do sprawiedliwości, politowania i dobroczynności, do obyczajnego z każdym obcowania i pracowitości, chronić ich od wszelkiego zgorzenia.

2. Dopomagać im do postępu w naukach, powtarzając z niemi lekcye szkolne, i ułatwiając im gotowanie się na nie, wprawiając ich w użyteczne książek czytanie.
5. Troskliwie czuwać nad ich zdrowiem, przyzwyczajać ich do ochędóswa koło siebie i pomieszkania, do dozoru i porządnego utrzymywania rzeczy swoich, wmawiać w nich wstręt do wszelkiej miękkości, zniewieściałej delikatności w pościeli, odzieniu, unikaniu trudów, lęklivosti, boiaźni; w czasy od prac wolne, hartować ich ciało przechadzkami przydłuższymi, rozrywkami i grami, pomagającemi do nabrania siły.

§ 64.

Korrepetytorowie i wszeley dozorecy domowi podlegli są Rektorowi we wszystkich szkolnych i Dyrektorskich powinnościach, bez iego wiedzy ani podeymować się domowego uczniów szkoły dozoru, ani go odstępować nie mogą: znosić się z Rektorem, służyć iego rady, przepisy dotyczące się domowego z uczniami obchodzenia się, wykonywać powinni: nadto co miesiąc podawać mu na piśmie rapport o domowem sprawowaniu się uczniów, i stanie ich zdrowia podług

przepisanego im przez Rektora wzoru. Dozor domowy odpowiedzialny iest za występki ucznia za szkołą popełnione.

§ 65.

Co się tyczy osób utrzymujących pensye i gospodarzów młodzieź mających na stancyi i stole, Rektora powinnością będzie dawać baczność czyli umieszczona u nich młodzieź nie iest wystawiona na niebezpieczeństwo utraty zdrowia i zepsucia obyczajów, albo czyli nie doznaje przeszkód w gotowaniu się na lekcye i inne powinności szkolne, kiedyby co podobnego postrzegł, przestrzeże Rodziców lub Dozor szkolny, aby złemu wcześniej zapobieżono.

Dzienniki szkolne i Xiążki Cenzury.

§ 66.

Aby Rektor mógł wiedzieć co który Nauczyciel, w której klassie każdego dnia, każdej godziny dawał, iak daleko w swoim zaszedł przedmiocie, iak się sprawuje każdy w szczególności uczeń, iakim się każda w ogóle Klasa duchem powoduie i iaki czyni postęp w moralności i naukach, wprowadzone będą do wszystkich klass Dzienniki, czyli

książki, w których każdy nauczyciel po skończonej godzinie lekcji swojej, zaraz w klasie to wszystko w krótkości notować będzie pod rubrykami następującemi: Dzień miesiąca, godzina, nauczyciel, rzecz w tej godzinie wykładana, imiona nieprzytomnych lub spóźniających się, i najsłowniejsze zdarzenia w sprawowaniu się uczniów.

§ 67.

Dzienniki te Rektor przegląda, podług nich pochwała, nagania, prośbie, co pochwały, nagany, albo sprostowania potrzebuje.

§ 68.

Aby zaś żaden z uczniów nie zapomniał, jaką od każdego Nauczyciela, na który dzień ma zadaną robotę domową, oprócz wyżej opisanego dziennika, drugi jeszcze dziennik roboty domowej utrzymywany będzie przez ucznia w liście każdej klasy pierwszej. Ten zapisywać winien będzie wszystkie zadane lekcye z wyszczególnieniem od którego Nauczyciela, z jakiej książki, na której karcie, od którego i do którego wiersza, czyli do odczytania tylko i opowiadania swemi słowy, czy do przygotowania się na tłumaczenie ustne, czy do przełożenia na piśmie, lub nau-

czenia się na pamięć, czy do wypracowania zadanego tematu z głowy, na który dzień, na którą każdego dnia godzinę.

§ 69.

Podług tych dzienników, wszyscy Nauczyciele regulować się będą w naznaczaniu każdej klasie robot domowych, a w szczególności Nauczyciel dający ostatnią godzinę lekcji w każdej klasie, odczyta głośno zadane teyże klasie przez wszystkich do niej należących Nauczycieli, na dzień następujący lekcye, a dostrzegłszy że klasa albo wielą razem robotami jest przeładowana, lub ich ma zamało, zaradzi obu tym ostatecznościom w sposób na konferencyach naukowych umówiony.

§ 70.

Jednym z najsukuteczniejszych środków układania moralnego młodzieży charakteru i utrzymania iey w porządku są cenzury.

§ 71.

Przed końcem każdego pułroczia szkolnego, każdy z osobna Nauczyciel, w księdze na to w każdej klasie przeznaczoney, zawierającej numer Klasy, nazwiska i imiona wszy-

stkich szkoły uczniów, zapisuje zdanie swoje; naprzód o każdym w szczególności uczniu podług załączonego wzoru, potem o całej w ogólności klasie.

§ 72.

Ponieważ takowa cenzura ma być ukazywana każdemu względnie uczniowi, nawet rodzicom lub opiekunom i gościom do szkoły się zdarzającym, i służyć do zachęcenia lub poprawy, iak nayscisleysza bezstronność z ludzkością i oszczędzeniem łączyć się powinna. Uważny i doświadczony Nauczyciel nie przestanie na ogólnych pod każdą rubryką wyrazach: pilny, dobry, zły i t.d. lecz wyrazi wiakim sposobie zły lub dobry, wskaże mu środki doskonalenia się lub poprawy, dla tego nie wtedy dopiero, kiedy książkę cenzury wezmie w rękę, namyślać się będzie, co o uczniu każdym napisać, ale wcześniej do tego zbierać będzie uwagi i postrzeżenia, i one notować, w czem mu dzienniki szkolne wielką będą pomocą.

§ 75.

Xiążki cenzury od wszystkich Nauczycieli zapisane, oddane będą Rektorowi, a ten ich użyje iako wyzey.

Urządzenie Biblioteki i Archiwum Szkoły.

§ 74.

Biblioteka tej szkoły służyć właściwie powinna dla Nauczycieli i uczniów Klasy naywyższej.

§ 75.

Professor pożyczający książki, rewers na nią własną ręką podpisany bibliotekaryuszowi wyda.

§ 76.

Na każde dzieło osobny rewers ma być dany, gdyby zaś ieden tylko rewers na kilka książek był dany, wszystkie te książki razem do biblioteki oddane być muszą, bo bibliotekaryusz nic z rejestru wymazać nie może.

§ 77.

Rewersa co dwa tygodnie odnawiane będą. Zaniehbuiącemu tego, ma prawo bibliotekaryusz odebrać wszystkie dotąd pożyczone książki i trudnić pożyczania mu ich nadal.

§ 78.

Pożyczający Professor lub Nauczyciel z biblioteki książki, nie jest mocen pożyczać tej

drugiemu, ale sam winien oddać bibliotekaryuszowi dzieło od niego wzięte.

§ 79.

Kto książkę biblioteczną splami, zepsuje, a tym bardziej kto ją zgubi, zapłacić ją musi, kto część dzieła splami, zepsuje lub straci, całe dzieło zapłaci, a uszkodzone sobie zatrzyma.

§ 80.

Jeżeli bibliotekaryusz żądać będzie zwrotu książki jakiej, albo dla tego, że ją już od dawnego czasu pożyczający u siebie trzymał, albo że iey kto inny pilno potrzebuie, mający książkę powinien ją natychmiast oddać. Jeżeliby kto tego po trzykrotnem wezwaniu nie uczynił, bibliotekaryusz pociągnie nieoddającego do zapłacenia książki, iako zgubionej dla Biblioteki.

§ 81.

Nauczyciele i Kollaboratorowie, za wyrażnem tylko Rektora pozwoleniem mogą pożyczać z Biblioteki książki, i to nie na dłużej iak na cztery tygodnie. Czterma atoli niedzielami przed końcem półrocza szkolnego oddać ie do Biblioteki powinni.

§ 82.

Uczniom z Klasy najwyższej pożyczane będą książki z biblioteki, za okazaniem świadectwa i zaręczeniem iednego z Professorów na tygodni cztery, a potrzebne do prac szkolnych i na czas dłuższy. Te iednak na cztery tygodnie przed końcem półrocza szkolnego oddać muszą.

§ 83.

Uczniowie Klass niższych, ci tylko po książce na tydzień, lub po iedney dzieła części brać mogą, którzy okażą zaświadczenia wszystkich Klasy swoiey Nauczycielów, że są pilni, i że im się dobrze sprawuią, i że im książki powierzyć można.

§ 84.

Na cztery tygodnie przed końcem półrocza szkolnego wszystkie książki do Biblioteki zwrócone być muszą.

§ 85.

Dla przekonania się że uczniowie pożyczane z Biblioteki książki z pożytkiem czytają, każdy pierwszy w swoim względnie przedmiocie Nauczyciel, szukać będzie sposobności przekonania się, czy z czytania Uczniowie odnoszą pożytek.

§ 86.

Bibliotekaryusza jest obowiązkiem książki w Bibliotece i iey szafach pod takimi znakami lub napisami, i w takim porządku zawsze utrzymywać, iaki za wiadomością Rektora wprowadzonym będzie.

§ 87.

Przepisy te zawieszone będą na widocznem miejscu w Bibliotece dla wiadomości każdego: i ktokolwiek tej Biblioteki używać zechce, uważany będzie za świadomego tychże przepisów i im się poddającego.

Pisma peryodyczne.

§ 88.

Która Szkoła abonuje dla siebie pisma peryodyczne, w tey interesujące naukowe dzienniki i gazety uczone, professorom kolejno pożyczane będą, w częściach na raz iak tylko można najmniejszych, dla przyspieszenia kolei.

§ 89.

Na obwinięciu lub okładce pożyczonego pisma, bibliotekaryusz przepisze czas przez który współczłonek pakieczik sobie użyzony

zatrzymać może. Kto od swego w czytaniu poprzednika w czasie przepisany nie odbierze, upomni się u niego, albo też bibliotekaryusza o tey nieregularności uwiadomi. Jeżeliby Professor z pism w iego przedmiot wpa-
dających przez tak krótki czas korzystać nie mógł, zamówi sobie u Bibliotekaryusza, aby mu ich po obeysciu kolei na czas dłuższy pozwoił.

§ 90.

Wreszcie przepisy i warunki w paragrafie 79. wyrażone; tu także służą i są obowiązującymi.

Archiwum.

§ 91.

Skład inwentarza szkolnego, rejestrów, xiąg i wszelkich aktów szkolnych, znajdować się będzie w samym pomieszkaniu, lub w bliskiej pomieszkaniu Rektorskiego izbie, i pod bezpośrednim iego dozorem.

§ 92.

Inwentarze, rejestra, xięgi aktów, i papiery, które Rektor w Archiwum mieć będzie, są następujące:

1. Xiega do zapisu półrocznego uczeniów, porządkiem iak się kto do niego stawi podług rubryk wyżey w § 9. wzmiankowanych; w którym to protokule zapisuie się przy każdym uczniu opłata.

2. Zbiór imion tychże uczniów ułożony porządkiem abecadła, w którym przed imieniem każdego liczba pierwszego zapisu w pierwszym protokule wyrażona będzie, również od którego czasu iest zapisany, i do której klasy; przy każdym półroczu, w którym na nowo bywa wciagnionym, przydać należy numer pod którym się w każdym respective półroczu w pierwszej xiędze znajduje. W tymże zbiorze pod każdym uczniem zachowane być mają papiery, które z sobą przynosi, iako to: zaświadczenia z dawniejszych Szkół metryka, i t. d. tu także zapisuie się data, kiedy szkoły pożegnał, i iakie dostał zaświadczenie.

3. Protokuł rocznych promocyj podpisywany ręką wszystkich Nauczycielów, tudzież pochwał i nagród publicznych. W tę xiążkę Wizytator zapisywać może bytność swoją.

4. 5. Inwentarze Biblioteki
Muzeum.

6. Xiążki Konferencyj naukowych.

7. Xiegi półroczne Cenzury.

8. Dzienniki Klassowe, plany lekcyj i programmata.

9. Porządnie ułożone wszelkie pisma odebrane od rządu, i kopie odesłanych do niego Rapportów, rachunków, i wszystkie inne pisma do szkół się ściągające.

Muzeum narzędzi Fizycznych, i Gabinet Historji naturalnej.

§ 93.

Zbiór instrumentów Matematycznych i Fizycznych, modelów rozmaitych machin, tudzież kolekcya Historji naturalnej zostaje pod ogólnym dozorem Rektora, a szczególnym Professora tych przedmiotów.

§ 94.

Z tych zbiorów nic za obwód murów szkolnych wydawane być nie może. Sami tylko Professorowie brać je mogą do Klas dla pokazania ich uczniom, lub robienia tam z nimi doświadczeń.

§ 95.

Miejsce na Muzeum, wybierane być powinno stosowne do ilości Instrumentów. Na-

rzędzia w szafach lub na stołach ustawione być powinny; rejestr ich podwójny, jeden u Rektora, drugi u Professora dozor nad Muzeum mającego, zostawać będzie.

§ 96.

Jeśli dogodność miejsca pozwoli, osobną salę obrać należy na skład narzędzi fizycznych, modelów rozmaitych machin, tudzież rzeczy do Historji naturalnej należących, a szczególnie takich, w które kraj nasz obfituje, i z których wyrobienia znaczny pożytek otrzymać można.

§ 97.

Osobne miejsce na robienie doświadczeń fizycznych i chemicznych wybrać trzeba.

§ 98.

W czynieniu doświadczeń, naśladować trzeba, ile możliwości, naturę wykonywającą wielkie dzieła bardzo prostymi sposobami. A zatem Professor uczynić powinien wybor doświadczeń, to jest takie szczególnie okazywać, które są najprostsze, a razem tłumaczyć najważniejsze skutki.

§ 99.

Każdy z Professorów mający zbiory narzędzi pod swoim dozorem, utrzymywać one będzie w porządku, mieć spisany ich rejestr dokładny, z potrzebnym wyszczególnieniem, np. pod N. *Model Tartaku*, wyrazić trzeba jego części, skutek pił, iakiego Autora jest dziełem, i w iakim jest stanie. Podobnym sposobem wszystkie maszyny, narzędzia, modele, i wszelkie aparaty fizyczne i chemiczne opisać należy.

F e r y e.

§ 100.

Czas wolny od Szkół oprócz Wakacyj trwających od 1. Sierpnia do 15 Września, i rekreacyj popołudniowych we Wtorki i Czwartki w tygodniu, będzie jeszcze od Wigilii Bożego Narodzenia do 2 Stycznia, trzy dni ostatek, i od wielkiego Czwartku do Srody po Wielkieynocy. W przypadku zaś potrzeby iakiej nadzwyczajnej wakacyj, np. politycznego iakiego zdarzenia, uda się Rektor do miejscowego Dozoru.

S ł u ż ą c y.

§ 101.

Dla słuźącego, który się ma przy tey Szkole znaydować, Rektor kaźdey Szkoły ułóży proiekt Instrukcyi, stosownie do mieyscowych okoliczności, i zwyczajnych potrzeb szkolnych, który poda do potwierdzenia mieyscowey Magistraturze.

Edukacya Fizyczna.

§ 102.

Co do fizycznej Edukacyi, wszyscy Nauczyciele przy kaźdey zdarzoney okoliczności, baczność dadzą na wszystko, co wpływać może na zdrowie uczniów.

§ 103.

Oprócz tego, rozmiary ieometryczne; exkursy botaniczne, zabawy i przechadzki pod okiem Professorów, Nauczycielów i utrzymujących pensye, Korrepetytorów, dążyć mają do zachowania i do zmocnienia sił fizycznych młodzieży.

Z a k o ń c z e n i e.

§ 104.

Urządzenie to na początku kaźdego półrocznego szkolnego, w przytomności wszystkich Nauczycielów i Kollaboratorów czytane będzie w całości; w pojedynczych zaś Artykułach na posiedzeniach Rektorskich, ile Rektor widzieć będzie potrzebę odwołania się w iakiey materyi do tego urzędu.

Zatwierdza się na Sessyi Ogólney Kommissyi Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

w Warszawie d. 8. Czerwca 1819.

Minister Prezydujący

STANISŁAW POTOCKI,

Sekretarz Jeneralny

Głuszyński.

S C H E M A

ROZKŁADU NAUK NA KLASY I GODZINY
W TYGODNIU W POŁROCZU N.

K L A S S Y

	I.	II.	III.	IV.
<i>godzin</i>				
Religia - - -				
Język Polski - - -				
Język Łaciński - - -				
Język Francuzki - - -				
<i>I tak daley.</i>				
Summa godzin				

R O Z K Ł A D

GODZIN W TYGODNIU NA NAUCZYCIELOW
W POŁROCZU N.

K L A S S Y

	I.	II.	III.	IV.
<i>godzin</i>				
<i>Rektor N.</i> Technologii - -				
Jeometrii - - -				
Języka niemieckiego i t.d.				
<i>Professor N.</i> Języka Polskiego - -				
Języka Łacińskiego -				
Arytmetyki i t.d.				
<i>Nauczyciel N.</i>				
<i>Kollaborator N.</i>				
Summa godzin				

S C H E M A
G E N Z U R P O Ł R O C Z N Y C H o U C Z N I A C H .

Imie i Nazwisko.	Tempérament.	Władze umysłowe i zdolność.	Uczęszczanie do Szkoły	Pilność w domu.	Obyczaje	Postęp.	Uwagi szczególne.

1848

PRZEPISY

Względem opłaty od Uczniów.

P R Z E P I S Y

Względem opłaty od Uczniów.

Kommissya Rządowa Wyznań Religij-
nych i Oświecenia Publicznego.

Chcąc ułatwić postępowanie tak w pobieraniu przepisanej opłaty od uczniów Szkół publicznych, iako też w składaniu z niey rachunków, a razem oznaczyć prawidła ścisłego zachowania porządku, uznała potrzebę, instrukcye z dnia 29 Stycznia i dnia 18. Listopada r. 1812. w tey mierze wydane, uzupełnić iak następuje:

T Y T U Ł I.

O opłacie Szkolney.

§ 1.

Szkoły elementarne, tudzież przy wyższych szkołach klasy elementarne, skoro się utrzymują ze składki towarzystwa szkolnego, nie pobierają opłaty od pojedynczych uczniów.

Tam zaś gdzie składka towarzystwa szkolnego jeszcze nie jest zaprowadzona, lub opłata na klasę elementarną osobnym rozporządzeniem nie jest ustanowioną, uczniowie pojedynczo płacić powinni.

§ 2.

Uczeń w szkołach i klasach Elementarnych ze składki towarzystwa szkolnego utrzymujących się, którego rodzice nie należą do towarzystwa tej szkoły w której się uczy, powinien płacić rocznie złotych sześć, to jest dwiema ratami co pół roku z góry po złotych polskich trzy.

§ 3.

Uczeń w szkole elementarnej, tudzież w klasie elementarnej przy wyższej szkole ze składki towarzystwa szkolnego nie utrzymujący się, płacić powinien rocznie złotych sześć, to jest dwiema ratami co pół roku z góry po złotych trzy, jeżeli dla tej szkoły lub klasy elementarnej nie będzie osobnym reskryptem inna opłata ustanowiona.

§ 4.

W szkołach Podwydziałowych, każdy uczeń płacić będzie na rok zł: pol: dwanaście,

to jest dwiema ratami co pół roku z góry po złotych sześć.

§ 5.

W szkołach Wydziałowych, uczeń płacić będzie rocznie Zł: ośmnaście dwiema ratami, to jest co pół roku z góry po Zł: dziewięć.

§ 6.

W szkołach Woiewódzkich, skoro w miejscu obok Woiewódzkiej nie znajduje się szkoła Wydziałowa lub Podwydziałowa, każdy uczeń pierwszych Klass trzech, płacić będzie rocznie Zł: pol: ośmnaście, dwiema ratami z góry po Zł: dziewięć; w trzech zaś ostatnich klassach, to jest IV. V. VI. rocznie złotych dwadzieścia cztery, czyli dwiema ratami z góry po Zł: dwanaście.

§ 7.

W miejscach gdzie obok szkoły Woiewódzkiej znajdują się Wydziałowa lub Podwydziałowa, każdy uczeń szkoły Woiewódzkiej zacząwszy od I. Klassy, płacić będzie przez wszystkie Klassy rocznie Zł: dwadzieścia cztery, czyli dwiema ratami z góry po Zł: dwanaście.

§ 8.

W szkołach, w których dotąd wyższa nad wymienione opłata jest ustanowiona, ta do dalszego rozporządzenia iak dotąd, ma być pobierana.

§ 9.

Przed zaczęciem każdego półrocza szkolnego, uczniowie mający chodzić do Szkoły, przedstawieni będą miejscowemu Rektorowi przez swoich rodziców, opiekunów, lub ich zastępców do egzaminu i zapisu, przy czem zaraz półroczną kwotę złożą, i na nią kwit odbiorą. Kwit takowy przez ucznia pierwszy raz do szkoły w każdym półroczu przychodzącego, ma być okazany Professorowi, który jeśli bez kwitu ucznia do szkoły przyymie, staje się w przypadku niedoboru, za niego wiedney trzeciej części niezaspokoiooney opłaty szkolney, odpowiedzialnym.

T Y T U Ł II.

Uwolnienie od Opłaty szkolney.

§ 10.

Od opłaty szkolney mogą być uwolnieni w szkołach wyższych synowie istotnie u-

bogich rodziców, dający niewątpliwe dowody znakomitszey zdatności i ochoty do nauk, tak iż się po nich można spodziewać, że użytecznością dla kraju, a mianowicie dla szkół, wywiezywać się będą z doznanego dobrodzieystwa.

§ 12.

Rodzice, opiekunowie lub ich zastępcy, chcący zyskać takowe uwolnienie ucznia od opłaty, powinni uzyskać:

- a. Urzędowe i pieczęcią urzędową opatrzone zaświadczenie swego ubóstwa, w miastach od Prezydenta lub Burmistrza, po wsiach od Wóyty Gminy gdzie mieszka, wyrażające że nie są w stanie złożenia opłaty szkolney. Zaświadczenia takowe stosownie do rozporządzenia Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji z dnia 20 Sierpnia r. b. Nro $\frac{1}{2} \frac{2}{1} \frac{3}{2}$. mają być wydane bezpłatnie, i na papierze niestęplowanym.
- b. Dowody i zaświadczenia dobrego sprawowania się ucznia, toż odbytey przezeń nauki, jeżeli iuz był w szkole iakiey.

§ 13.

Z takowemi zaświadczeniami udadzą się do właściwego miejscowego dozoru szkolne-

go, który rozpoznawszy ię i uznawszy za dostateczne, będzie mógł wydać uwolnienie uczniowi od opłaty na cały rok szkolny, czyniąc wzmiankę w uwolnieniu, iż mu wspomniane wyżej świadectwa były okazane.

§ 14.

Uwolnienia takowe służyć będą do usprawiedliwienia rachunków rocznych, i udowodnienia wybraney opłaty szkolney.

§ 15.

Gdyby uczeń przez nieprzyzwoite sprawowanie się lub niedbalstwo w naukach, okazał się w ciągu niezastługującym na uwolnienie od opłaty, Rektor wcześniej przed końcem półrocza szkolnego ostrzeże go o tem i uwiadomi iego rodziców, lub opiekunów, iż na następujące półrocze bez opłaty nie będzie przyjęty.

T Y T U Ł III.

O kassie Opłaty od Uczniów, iey rewizyi i dozorowaniu.

§ 16.

Dochody z opłaty od uczniów i inne extraordinaryne zdarzyć się mogące wpływy

do kassy tychże opłat, zostają albo przy Rektorze, który z nich corocznie zdaie rachunki, albo przy kassie szkolney Woiewódzkiej, skoro tak Kommissya Rządowa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego rozporządzi osobnym reskryptem.

§ 17.

Rewizya wszelkich kass z opłaty od uczniów Szkół publicznych, począwszy od Podwydziałowych aż do Woiewódzkich, odbywać się będzie najmniey raz w roku przez Kommissarza Woiewódzkiego Wydziału Oświecenia; w czasie zaś ogólney wizyty szkół, przez Wizytatora Jeneralnego.

§ 18.

Rewizya kass ze składki Towarzystwa szkolnego na Nauczycieli Szkoły elementarney, iako też sprawdzenie i zakwitowanie rachunków z teyże składki, odbywać się ma co rok przez Kommissarzy Obwodowych lub przez Delegowanego od nich, a o skutku ma bydz zdany rapport Kommissyi Woiewódzkiej.

§ 19.

Przy rewizyi któreykolwiek z kass wspomnianych, ma bydz czynione sprawdzenie:

czyli opłata szkolna stosownie do wydanych przepisów wpłynęła, czyli nie więcej wydano nad upoważnienie, czyli są w kassie zapasy pieniężne, czyli nie ma żadnych zaległości do ściągnięcia.

§ 20.

Rewiduiący uważać ma przytém: czyli rejestra przychodu i wydatku są porządnie utrzymywane, czyli wydatki kwitami są udowodnione; tudzież rozpozna stan biblioteki, zbioru matematycznego, fizycznego, chemicznego i naturalnego, inwentarza miejscowego szkoły, i t. d.

§ 21.

Uskuteczniwszy to wszystko, co wyżej względem rewizyi przepisano, powinien rewiduiący protokół swoiey czynności spisać, uchybienia dostrzeżone zanotować, wczesnie ich sprostowania zalecić, a podpisawszy takowy protokół wspólnie z Rektorem, ieden exemplarz zostawić w kassie dla wiadomości Rektora, drugi złożyć w Kommissyi Woiewódzkiej do dalszego przesłania Kommissyi Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

T Y T U Ł I V.

Przeznaczenie Opłaty Szkolney.

§ 22.

Zebrane pieniądze z opłaty od uczniów Szkół publicznych, iedynie obracane bydź mają na szkolne potrzeby następujące:

- a. Na opłaceniu Nauczycieli nadzwyczajnych czyli Kollaboratorów, gdzie tych potrzeba będzie udowodniona.
- b. Na dopłatę do pensyi etatowej nauczycielom ięzyków obcych lub kunsztów, iezeli takowi za pensyą samą etatową nie będą mogli bydź utrzymani.
- c. Na zakupienie książek do Biblioteki i utrzymywanie pism peryodycznych.
- d. Na pomnożenie zbioru matematycznego, fizycznego, chemicznego, do historyi naturalney.
- e. Na potoczne różne wydatki szkolne, iako to: gąbki, krédę, cyrkle, liniały, dzienniki szkolne, i na papier do korespondencyi urzędowej Rektora w interesach szkolnych, na kadzidło i na miotły do zamiętania klass i t. p.

§ 23.

Gdy jednak wszystkie te wydatki nie mogą być czynione bez poprzedniego upoważnienia Kommissyi Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego; przeto Rektor obowiązany jest na początku każdego półrocza szkolnego, podać przez Kommissyą Woiewódzką spis przewidzieć się mogących potrzeb i kosztów na przedmioty w paragrafie poprzedzającym wyszczególnione.

§ 24.

Podobny spis kosztów potrzebnych:

- a. Na reparacye domu szkolnego.
- b. Ławek, okien, pieców i t. d.
- c. Na drzewo opałowe.
- d. Na wycieranie kominów.
- e. Na opłacenie podatków, —

jeżeli to etatem nie jest oznaczone, i co nie jest obięte w paragrafie 20. powinien Rektor w końcu roku szkolnego podać osobno przez Kommissyą Woiewódzką pod zatwierdzenie Kommissyi Rządowej Wyznań i Oświecenia, i czekać wskazania sobie funduszu. W nagłej jednak potrzebie przełożenia takowe każdego czasu czynione być mogą.

§ 25.

Wszelkie wydatki przeciwko powyższym przepisom przez Rektorów lub kogokolwiek uskutechnione, w rachunkach rocznych z opłat od uczniów, przyjęte nie będą.

T Y T U Ł V.

Układanie i zdawanie rachunków rocznych z opłaty od uczniów.

§ 26.

Rachunek roczny wystawiać ma obraz ogólny, okazujący i udowodniający wpływy i wydatki z zebranych pieniędzy z opłaty od uczniów; powinien być jasny, podług tytułów w porządnej kolei po sobie następujących, iak wzór *sub A.* wskazuje, ułożony, tak ażeby się w nim z łatwością okazywał razem ogół i wszelkie szczegóły do niego należące.

§ 27.

Tak ułożony rachunek ma mieć okładkę, na której powinno być wypisane:

- a. Z czego rachunek się składa, i że się ciągnie od 1 Września do dnia ostatniego Sierpnia roku szkolnego N. kto go

zdaie, i którego dnia Kommissyi Woiewódzkiej do rewizyi podany.

- b. Od pierwszej karty aż do ostatniej, powinien być porządkową liczbą numerowany, w sposobie książki porządnie zszyty, i na iednakim papierze pisany.
- c. Przy rachunku, powinny być złożone dowody do usprawiedliwienia szczegółów, tak przychodu, iako też wydatku w nim umieszczonego; dowody te również powinny być w okładki zszyte, i kolejno zgodnie z rachunkiem numerowane.

§ 28.

Na udowodnienie Dochodu i Wydatków złożyć powinien Rektor:

- a. Listę imienną z każdego półrocza uczniów płacących, z wymienieniem wielu było w każdej klasie i iaką ilość ieden uczeń opłacał, podpisem Rektora i etatowych Professorów zaświadczoną.
- b. Listę Uczniów nieplacących, z dołączeniem ich uwolnienia urzędowego od opłaty.
- c. Kwity na czynione wydatki.

§ 29.

Kwity na wydatki Tytułem IV. § 22. litt: a. b. objęte, powinny być własnoręcznie przez pobierających, z wyrażeniem za który czas, podpisane. Dezygnacya zaś Nauczycieli, i kollaboratorów podług wzoru, ma być do rachunku dołączona.

Wydatki pod litt: c. d. powinny być pokwitowaną specyfikacją przez artystów, księgarzy, lub Poczta-Amty udowodnione. Wydatki pod litt: e. podpisem sprzedających, a jeśli ci nie umieją pisać, przez którego z Professorów etatowych zaświadczone być mają.

§ 30.

Na ostatniej karcie rachunku, powinien być wskazany stan sprzętów szkolnych.

§ 31.

Rachunek roczny z opłaty od uczniów, powinien być podany najdalej do dnia 15. Sierpnia każdego roku Kommissyi Woiewódzkiej, ażeby ta skuteczniejszy przez swoją kalkulaturę rewizyą, mogła go przesłać Kom-

missyi Rządowej do pokwitowania, nayda-
ley na dzień 1 Listopada każdego roku.

Dan w Warszawie d. 27. Grudnia 1819.

Minister Prezydujący

STANISŁAW POTOCKI.

Sekretarz Jeneralny

Głuszyński.

A.

RACHUNEK

Zapłaty od Uczniów Szkoły N.
za czas od 1 Września 18.. do
dnia ostatniego Sierpnia 18..
roku, podany Kommissyĩ
Woiewództwa N. Dnia N.
Miesiąca N. roku N. przez
Rektora Szkoły N.

D o c h ó d.

	Złote	Gr.
I. Remanent z roku zeszłego..		
II. Z opłaty od Uczniów		
a. Za pierwsze półrocze od d. 1 Września 18.. do końca Lutego 18.. od Uczniów podług załączoney listy imiennej . . .		
b. Za drugie półrocze od d. 1 Mārca do końca Sierpnia 18.. od Uczniów podług załączoney listy imiennej		
Summa Dochodu rocznego —		

W y d a t k i.

	Złote	Gr.
I. Na opłacenie Kollaboratorów podług upoważnienia Kommissyi Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia N. Nr N. i dezygnacyi załączoney Kollaboratorów pod lit: N.		
II. Na dopłatę Nauczycielom etatowym obcych języków i rysunków, podług Kwitów pod lit: N.		
III. Na zakupienie Xiążek i utrzymywanie Pism peryodycznych podług Kwitów pod lit: N.		
IV. Na pomnożenie zbioru matematycznego, fizycznego, chemicznego, naturalnego, podług Kwitów pod lit: N.		
V. Na potoczne różne wydatki: krede, gąbki, miotły,		
Sciana czyni —		

Dalszy ciąg wydatków.

	Złote	Gr.
Przeniesienie ściany dzienniki szkolne, papier do Korrespondencyi w in- teresach szkolnych, Xiąż- ki do nagrody dla Uczniów podług Kwitów pod lit: N.		
Summa Wydatków przez rok —		
B I L L A N S.		
Dochód roczny wynosi Zł:—G:—		
Wydatki Zł:—G:—		
Zostaie w remanencie Zł:—G:—		
Rzetelność powyższego ra- chunku i wykazany rema- nent w Kassie z opłat od Uczniów, w gotowiznie znaydujący się zaświad- czam. Data —		
(<i>podpis Rektora</i>)		

DEZYGNACYA
Kollaboratorów w Szkole N. o-
placanych z Kassy opłat od
Uczniów w roku szkolnym
od D. 1 Września 18.. do koń-
ca Lipca 18..

Nr.	Nazwisko Nauczyciela.	Przeciąg czasu dawa- nia lekcyi w tym roku.	Ilość go- dzin na Miesiąc.	Nagroda za czas uczenia	
				Złote	gr.
1	N. .N	Za Miesię- cy N. na miesiąc po Zł: N.	N.	N.	
Summa Wydatku przez rok . . .					

Wykaz Stanu Biblioteki i Muzeum

I. BIBLIOTEKA.	Przy końcu roku szkolnego 18. było Xiążek	W roku szkolnym 18. przybyło Xiążek	W tymże roku ubyło
a. Xiążek			
b. Rękopismów			
II. MUZEUM.			
a. Narzędzi matematycznych —	Sztuk	Sztuk	Sztuk
b. Narzędzi fizycznych . . . —			
c. Zbioru Historii Naturalnej —			

w Szkole N. przy końcu Roku Szkolnego N.

Przy końcu roku szkolnego 18. znajduje się	U w a g i.
Sztuk	

Wykaz Sprzętów Szkoły N. w r. 18...

Lp. Nr.	Nazwa
1	...
2	...

PLAN NAUK

NA

SZKOŁY

WYDZIAŁOWE.

Roku 1820.

PLAN NAUK
NA SZKOŁY
WYDZIAŁOWE.

NAUKA RELIGII.

K l a s s a I.

Wtęj Klasie Nauka Religii dawana będzie podług książki pod tytułem: *Nauka Chrześcijańska i Obyczajowa*, i podług pierwszhey części Katechizmu historycznego mnieyszego, zawieraiącego krótkie zebranie historyi Świętęy. Do wykłádania z tych książek prawd i prawideł Religijnych, przygotuie Nauczyciel uczniów swoich przez poufałe z nimi rozmowy i pytania sokratyczne, w których zastanawiając uwagę dzieciinną nad rzeczami zmysłowemi, nad ich początkiem i końcem, wzniesie ich myśli do pierwszhey przyczyny, to jest do Boga. — Do dawania z pożytkiem

tey nauki we wszystkich Klassach znajdzie Nauczyciel wyborne przepisy w Xiążce: *Zasady Edukacyi i Instrukcyi* Część I. Rozd. 2. § 64-66.

K l a s s a II.

Na tę Klasę przeznaczają się druga część Katechizmu historycznego mniejszego, zamykająca krótki zbiór Nauki Chrześcijańskiej. Przy tey czytać i powtarzać będzie Nauczyciel uczniom Historią starego Testamentu przez X. Bielskiego zebraną.

K l a s s a III.

Powtórzenie drugiey części Katechizmu historycznego mniejszego. Część pierwsza Katechizmu większego. Przy tych czytanie i powtarzanie dzieła: *Obyczaje Izraelitów*.

K l a s s a IV.

Druga część Katechizmu historycznego większego. — Przy tém czytanie i powtarzanie nowego Testamentu, tudzież dzieła: *Obyczaje dawnych Chrześcijań* przez X. Bielskiego.

Do Nabożeństwa używać będą uczniowie, Xiążki przyjętey przez Kommissyą Oświecenia.

JEZYK POLSKI.

K l a s s a I.

Uczniowie téy Klasy umiejący już czytać i pisać, wprawiani daley będą w dokładniejsze czytanie i urabianie głosu, stosownie do myśli i uczucia w mowie zawartego. Tym końcem czytać będą Bajki i Powieści iak najłatwiejsze, zamykające naukę moralną i wiadomości ich wiekowi przyzwoite: te za pomocą Nauczyciela rozbierać, innemi słowy wyrażać, objaśniać i w treści opowiadać, a co piękniejszych do słowa na pamięć uczyć się i one deklamować będą.

Przy czém ogólna na wszystkie Klasy daje się przestroga, aby w deklamowaniu wierszy uczniowie nie zawieszali, nie spuszczały, ani nie podnosili głosu, kiedy sens tego nie wyciąga, i strzegli się monotonii. Rozbiór rzeczy obieranych na deklamacye, powinien być czyniony nie tylko w względzie grammatycznym, ale oraz logicznym, a gdzie być może i moralnym; tak aby ćwiczenia pamięci były razem ćwiczeniem rozumu, kształceniem serca i gustu nabywaniem.

Przy rozbiórze rzeczy czytanych, za zdarzoną sposobnością, nie omieszka Nauczyciel

wykładu wyrazów trudniejszych, a mianowicie takich, których objaśnienie prostować może błędne opinie między pospółstwem panujące, iak są *np.* upiór, strzyga, czary, urok, zabobon, i t. d.

Grammatyki Polsko-łacińskiej z przypisami część I. dawana będzie.

Na ćwiczenia prywatne naprzód wypisywać będą z książki miejsca czytane i objaśniane, potem pisać formy przypadkowania i czasowania, daley gdy poznają Składnię, rozbiierać będą myśli podług szyku nieprzekładanego czyli grammatycznego, gdy zaś na będą wprawy w ustne opowiadanie rzeczy słyszanych, czytanych lub widzianych, na piśmie one układać będą. W poprawianiu tych ćwiczeń względ mieć będzie Nauczyciel iedynie na zupełność sensu i ortografią.

K l a s s a II.

Czytanie, rozbiór i deklamowanie, podobnie iak w Klasie pierwszej, Baiek Krasickiego, Trębeckiego, Niemcewicza. i t. d. Spiewów Narodowych, nadto Listów potocznych tak oryginalnych iak tłumaczonych, powieści historycznych, tudzież innych wyimków z autorów Polskich, w stylu łatwym

zatrudniać będzie uczniów, z tą różnicą, że rozbiór wzorów, stosownie do Grammatyki na tę Klasę przepisany, więcej względów obejmować nie powinien.

Z rozbiorem łączyć będzie Nauczyciel wykład wyrazów objaśnienia potrzebujących, *np.* ludzkość, sprawiedliwość, cnota, prawo, równość, własność, przemysł, gospodarność, społeczność, oyczyzna, i t. d.

Grammatyki polsko-łacińskiej Część II. dawaną będzie, z dobieraniem iak naywięcej przykładów, z wzorów wyżej wymienionych.

Na prywatne zabawy, oprócz treści rzeczy czytanych lub słyszanych, układać będą w potocznych materyach listy, i podania do władz niższych kraiowych, w prostym sposobie. W roztrząsaniu i poprawie tych robot nie wyciągać ieszcze ozdób, wytykać będzie Nauczyciel błędy przeciwko składni, iasności i zupełności myśli, tudzież ortografii.

K l a s s a III.

Tu zaczynaia uczniowie obeznawać się z wzorami Literatury polskiej, czytając i deklamując z poezyi Sielanki, Elegie, i wyimki z różnych wierszy Krasickiego, Karpińskiego,

Kniaźnina i t. d. Z prozy, listy gładszym stylem pisane, opisy mieysc, rzeczy i zdarzeń wyięte z pisarzów Polskich, tudzież wyobrażenie przyiaźni, dobroczynności, wdzięczności, szlachetności duszy, męztwa, heroizmu, i t. d.

Trzecia część Grammatyki Polsko-Łacińskiej. — Prywatnie tłumaczyć będą uczniowie z łacińskiego i robić z własney głowy opisy historyczne; Listy z doniesieniem, prośbą, powinszowaniem, i t. d. Memoryały do wyższych osób, i Magistratur, z uzaleniem, prośbą, i t. d. wszystko w stylu pośrednim. Poprawiając te roboty, Nauczyciel przestrzegać będzie iasności, porządku rzeczy, i właściwości wyrażen.

K l a s s a IV.

Na wzory czytane i rozbierane będą z Poezyi Epigrammata, Satyry, pieśni, wyimki z poematów epicznych niższego rzędu *np.* z Woyny Chocimskiej, Myszeidy, z Nocy Junga i t. d. Z prozy listy w poważniejszych materyach, przykłady moralne, niektóre części książki *Pan Podstoli*, obrazy żywsze, charaktery bohaterów, lub radą znakomitych męzów, opisy bitew nâywięcey dzieiów naro-

dowych czerpane, tudzież wyimki z mów prostego i średniego stylu.

Obok rozbioru wzorów powyższych, wykładać będzie Nauczyciel w krótkości teorią poezyi polskiej zewnętrzney, podział iey na rodzaje, poznane z wzorów dawanych po wszystkich klassach szkoły wydziałowey, tudzież prawidła Listów, Supplik i Rapportów różnych.

Tłumaczeniem z łacińskiego, francuzkiego, niemieckiego na ięzyk polski, naśladowaniem rzeczy czytanych w prozie, a mianowicie listów co raz w ważniejszych materyach; wprawiać będzie Uczniów w iasne i porządne myśli swoich wykładanie, przestrzegając ile być może gładkości i precyzyi.

Wzory i teorią tak dobierać, i na dwa lata rozkładać w tey klassie będzie, aby uczniowie drugoletni nowe dla siebie znajdowali przedmioty.

JEZYK ŁACIŃSKI

K l a s s a I.

Ponieważ przychodzący do tey Klassy uczniowie powinni iuż umieć czytać po polsku, a czytanie łacińskie mało co się różni od polskiego, przeto Nauczyciel łatwo wprawi u-

uczniów w czytanie łaciny, kiedy ich tylko ostrzeże o różnicy niektórych głosek w polskim i łacińskim języku podług Iszey Części Grammatyki polsko-łacińskiej. Przy deklinacjach i koniugacjach jak naywięcej pod każdą formą poddawać będzie należących do każdej wyrazów. Przypadki oznaczone być mają podług własności swojej pytaniami: kto? co? iaki? *quis? quid? qualis?* Z postępowaniem uczniów, łączyć trzeba przymiotniki z rzeczownikami, a nawet stopniami przez wszystkie przypadki. Przy tłumaczeniu zdań urywkowych i baiek z książki od Kommissy Oświecenia przyiętej na tę Klasę, starać się potrzeba, aby się uczyli rozeznawać części mowy, czasy, przypadki a z nich i formy. Naywięcej czasu na te ćwiczenia łożyć powinien Nauczyciel. Przy końcu roku można uczniów na krótkich przykładach uczyć zgody przymiotników z rzeczownikami, słów z imionami i ich zaimkami, bo one są zasadą dalszego w łacinie postępu. Cwiczenia prywatne będą; pisanie i do form stosowanie wyrazów łacińskich, byleby zbyt wiele deklinacji i koniugacji nie naznaczać na ieden raz do pisania: bo to musiałoby stać się nudną, zbyt zatrudniającą, ladaiaką, a zatem daremną robotą.

K l a s s a II.

Do tej Klasy należy odmiana imion przez rodzaje i stopnie, przypadkowanie nieforemnych, i grecko-łacińskich, czasowanie słów czynno-biernych i nieforemnych, przy ciągłym powtarzaniu przypadkowania i czasowania foremnego.

Ponieważ uczniowie z polsko-łacińskiej Grammatyki nauczyli się już rozeznawać części mowy, przypadki, rodzaje, a z teyże mają już i poznanie składni, której przypomnienie tu jest potrzebne, więc praktyczną wprawą w składnię szyku, rzędu, i zgody, tu można uczniów już zatrudnić. Dla tego przy tłumaczeniu takowych sensów, układać powinni wyrazy w szyk nieprzekładany, podług następstwa wyobrażeń w myśli, wskazując główne wyrazy, zdania, zbliżając przymiotniki do rzeczowników, części mowy nieodmienne do odmiennych; przez to tém więcej nabiorą wprawy w rozeznawanie części mowy, natury przypadków, trybów i czasów łacińskich.

Przekładać będzie Nauczyciel z uczniami z łacińskiego języka na polski, z książki przez Kommissyą Oświecenia potwierdzoney do użytku młodzieży, niektóre wyimki.

Na ćwiczenia prywatne naznaczać będzie Nauczyciel, naprzód: wyrobienie małego iakiego wyjątku z książki na tę Klasę przeznaczony, co do znaczenia wyrazów, co do wskazania składni szyku, rzędu, zgody; potem przystąpi do przekładania z polskiego na łacińskie, postępując od prostych zdań, o dwóch, trzech, czterech wyrazach, w jednym sensie, do coraz więcej składanych, i dobierając takich, w którychby natrafiali na wyrazy już im znaiome z poprzedniczo tłumaczonego wyimku łacińskiego.

K l a s s a III.

Trzecia część Grammatyki Łacińsko-polskiej, o przenośniach łacińskich, i porównaniu z polskimi, ze względem na sposób ich wydawania w tłumaczeniu. Nauka także o dochodzeniu wyrazów pierwotnych z pochodnych, i formowaniu pochodnych z pierwotnych, bardzo jest potrzebna. Następnie dalsza wprawa w składnię.

Do tłumaczenia na polskie i deklamacyi, używać się będzie książki na szkoły przepisanej.

Na ćwiczenia prywatne naznaczać można: rozbiór wyimków łacińskich i tłumaczenia z polskiego na łacińskie wyimków łatwych

historycznych, dyktowanych po polsku, z początku słownie, a potem wolniej, zawsze jednak z danymi uczniom nieznaiomemi wyrazami łacińskimi.

K l a s s a IV.

Wprawa w rozbiór dokładny Autorów łacińskich, i dobre tłumaczenie z łacińskiego na polskie.

JĘZYK FRANCUZKI.

K l a s s a II.

Ta Klasa w języku francuzkim uważa się iak początkowa. Dla wprawy w czytanie; Nauczyciel zacznie od wymawiania głosek iak brzmia po francuzku, same w sobie i połączone z innemi, pokazując one w książce lub na tablicy. Daley uczyć będzie składać je w wyrazy, a nakoniec łączyć w wymawianiu, gdzie zwyczaj narodowy tak każe, całe wyrazy pomiędzy sobą, aby właściwem francuzczyźnie brzmieniem myśl całkowitą uczniowie wydawali. Starać się o to będzie Nauczyciel, aby każdego wyrazu znaczenie, czy osobno, czy wspólnie z drugim wziętego, dał poznać uczniom. Wprawa początkowa w

czytanie i wymawianie dokładne wyrazów i sensów półroku zabierze, w drugim zaś półroczu podane będą uczniom najpotoczniejsze rozmowy, zdania najłatwiejsze z książki elementarnej. Przytém oswajać można uczniów z iednym przynajmniej artykułem pewnym, którego użycie odpowiada odmianom przypadków polskich. Wprawiać się także będą w czasowanie dwóch słów posiłkowych, *avoir* i *être*, tak żeby czas każdy i osobę wypisywać mogli, przez co czytanie i ortografią sobie ułatwią.

K l a s s a III.

W tej Klasie ma miejsce wprawa w ciągłe czytanie ze względu na doskonalsze wymawianie, na znaczenie wyrazów i sensów ciągłych. Wprawiani nadto mają być uczniowie w użycie innych rodzajów artykułów i przyimków, miejsce przypadków zajmujących. Form konjugaeyi francuzkich uczyć się będą z przydanym rzeczownikiem do słowa, oraz z zapytaniem, przeczeniem, pytaniem i przeczeniem razem. Tu należy formowanie liczby mnogiej, rodzajowanie i stopniowanie przymiotników. Spodziewać się należy, że w drugim półroczu uczniowie zdolni już bę-

dą uczyć się deklamować anekdoty, baieczki, rozmowy.

Z przygotowniczych poprzednio materyałów, można tu już naznaczyć miejsca ćwiczeniom prywatnym. Na te naznaczać może Nauczyciel dla wprawy w ortografią, przepisywanie miejsc naznaczonych w książce, składanie sensów z kilku wyrazów złożonych, zastosowanie wyrażen wiadomych z deklamacyi do innego użycia i t. p.

K l a s s a IV.

Tu ma miejsce czasowanie słów nieformalnych, zaimkowych, rozróżnienie posiłkujących się słowem *avoir* i *être*; nauka praktyczna o używaniu czasów, o zaimkach złącznych i rozłącznych. Przykłady najwięcej tu pomocą naznaczane tak w szkole, iak i na ćwiczenia prywatne.

Na tłumaczenie i deklamacye, użyte będą wymyki potoczniejszym stylem pisane. Będzie także pomocne ortografii, dyktowanie z różnych Autorów, iako to: z Berquina, Campe, Floryana, La Fontaina, powieści, rozmów, listów i baiek łatwiejszych. Zyczyłoby należało, aby uczniowie krótkie a dozwicpne powieści przez nauczyciela w szkole

opowiadane, a przez nich samych powtórzone w domu opisywali. Naywięcej jednak przez tłumaczenie z polskiego języka wprawiać się powinni w właściwe sposoby mówienia francuzkie: na co w poprawie robot naywięcej Nauczyciel dać powinien bacności.

We wszystkich tych klassach wprawa w styl, do przyszłego przeznaczenia uczniów tej szkoły, zastosowana być powinna.

JEZYK NIEMIECKI.

K l a s s a I.

Początki czytania i wymawiania językowi temu właściwe. Poczem Nauczyciel umiejący po polsku i po niemiecku podawać będzie uczniom do czytania zdania krótkie i powieści, jakie się w książce na to wskazany do czytania znajdują. Potem uczyć będzie przypadkowania przedimków i imion foremnych i czasowania słów posiłkowych *werden, seyn, haben*: tudzież starać się, aby dzieci ubogaciły pamięć wielą wyrazami niemieckimi z ich znaczeniem polskiem. Później myśli krótkie na język polski przekładać, i te z pamięci powtarzać każę uczniom, dla nadania im akcentu mówienia przyzwoitego. Prze-

pisując co z niemieckiej książki, z początku niech piszą polskimi literami ze względu tylko na ortografią niemiecką. W formowaniu liter w pisaniu niemieckiem zwolna w tej klassie postępować należy, bo w niej w polskie jeszcze pisanie nie są zupełnie wprawni uczniowie. Niekiedy Nauczyciel dyktować im będzie wymyki niemieckie; i na tablicy napisane co do ortografii poprawiać będzie.

K l a s s a III.

Wprawiać się będą uczniowie w czytanie ciągłe i pisownią, wymyki z autorów przepisywać. Z Grammatyki, po powtórzeniu tego czego się już w klassie poprzedzającej uczyli, wprawiani będą w przypadkowanie rzeczowników z przymiotnikami i zaimków, w rodzajowanie imion i stopniowanie przymiotników, w czasowanie słów foremnych. Z Wypisów Niemieckich przekładać na polski język, wymyków uczyć się będą na pamięć do deklamowania. Dla nabycia łatwości w mówieniu, uczyć się mają na pamięć różnych rozmów i powieści. Opowiadane od Nauczyciela krótkie historyki powtarzać, zdania krótkie z polskiego na niemieckie już ustnie już na piśmie przekładać mają.

K l a s s a IV.

Powtórzywszy początkowe wiadomości Grammatyki, następnie wprawiać uczniów należy w czasowanie słów nieforemnych, podać im prawidła o używaniu przedimków, pokazać które imiona podług której formy się przypadkują, które słowa potrzebują słowa posiłkowego *haben*, a które *seyn*; przebieść z nimi naukę o słowach złożonych, zaimkowych, nieosobistych, o używaniu trybu bezokolicznego, o składni szyku, zgody, o rządzie i używaniu przyimków.

Tłumaczyć będą z niemieckiego na polskie wypisy na tę klasę przeznaczone, a z polskiego na niemieckie zdania obszerniejsze niż w klasie drugiej. Aby wprawili się w pisownią, dyktować im można z Autorów wyimki, których na deklamacyą uczyć się będą.

Dla wprawy w styl, naznaczać będzie Nauczyciel naśladowanie czytanych rzeczy, lub opowiadanych w szkole, pisanie listów w materjach potocznych, gospodarskich i handlowych; któreto ćwiczenia iak najtroskliwie uczniom poprawiać należy. Tu się także obeznac maia z pismem ręcznym niemieckim.

J E O G R A F I A.

Po wyłożeniu pierwszych zasad ieograficznych, o kształcie ziemi, podziale iey powierzchni na lądy i wody, na kraie; okazawszy sposób oznaczania tego podziału na Mapach, da Nauczyciel krótki opis Królestwa Polskiego, co do granic, podziału na Województwa, rzek, miast głównych, podług stanu terażniejszego, w którym się Polska znajduje. Daley krótki rys krajów ościennych i innych w Europie będących; co do ich nazwisk, granic, gór, rzek, miast głównych i, t. d. Podział ogólny innych części ziemi.

K l a s s a II.

Wyłożywszy kuli ziemskiej obrot, okaże Nauczyciel zależące od niego pory roku, klimata, przemianę dni i nocy. Potem da obszerniejszą wiadomość o terażniejszym Królestwie Polskiem, co do podziałów na obwo- dy i powiaty, wymieni pomniejsze miasta i rzeki, płody rozliczne i użytek ich w konsumpcji krajowej, rękodzielnach i handlu. Daley mówić będzie o Cesarstwach, Rossyjskiem, Austryackiem, o Królestwach Pruskim i Saskim, z wymienieniem wszystkich krajów do nich należących.

K l a s s a III.

Dana będzie wiadomość o rozległości i podziale Polski, iak dawniey była, ze wszystkimi szczegółami. Dalszy ciąg Jeografii o krajach Europy, a w szczególności o Szwecyi z Norwegią, Danii, o Niemczech z Królestwami i Xięstwami w nich będącemi, o Szwaycaryi.

K l a s s a IV.

O Anglii, Francyi, Włochach, Sardynii, Hiszpanii, Portugalii, Turcyi z krajami w Azyi i Afryce do niey należącemi.

Krótką wiadomość przyłączy się o krajach w Azyi, Afryce, Ameryce, tudzież Australia i Polinezia zwanych.

Przy każdym kraju Europejskim udzielona będzie wiadomość o granicach, rozległości, podziale iego, powietrzu, płodach ziemskich, handlu, sile woyskowej, dochodach i t. d.

HISTORIA POWSZECHNA I POLSKA.

K l a s s a I.

Uczniowie tej Klasy słuchać będą Historii starego Testamentu przy nauce Religii.

K l a s s a II.

Tu się zacznie kurs pierwszy Historii Powszeczney. Nauczyciel da krótkie wiadomości historyczne, od stworzenia Swiata do narodzenia Chrystusa, dzieląc ie na sześć Epok następujących: 1. Od stworzenia Swiata do Noego. 2. Od Noego do Moyżesza. 3. Od Moyżesza do Romula. 4. Od Romula do Cyrusa. 5. Od Cyrusa do Alexandra. 6. Od Alexandra Wielkiego do Narodzenia Chrystusa.

Udzielona będzie krótka wiadomość o Państwach Assyryjskiem, Medów, Persów, Fenickiem, Egipskiem, o Grekach i Rzymianach z okazaniem na Mappie miejsc tych narodów.

K l a s s a III.

W tej Klasse dana będzie krótka wiadomość historyczna, od Narodzenia Chrystusa aż do dni naszych. Ten przeciąg czasu podzieli się na sześć głównych Epok. 1. Od Narodzenia Chrystusa do Teodozyusza Wielkiego. 2. Od Teodozyusza W. do Mahometa. 3. Od Mahometa do Karola W. 4. Od Karola W. do zaczęcia Woien krzyżowych. 5. Od zaczęcia woien Krzyżowych do odkrycia Ameryki. 6. Od odkrycia Ameryki do naszych czasów.

Kurs pierwszy Historii Polskiej dany będzie w Klasie II. i III. w takim podziale: W Klasie II. od początku dziejów, do końca panowania Zygmunta Augusta, a w Klasie III. Od zgonu Zygmunta Augusta do dni dzisiejszych, podług zbioru iak najkrótszego.

K l a s s a I V.

Kurs drugi Historii Polskiej, obszerniej traktowany.

M A T E M A T Y K A.

K l a s s a I.

1. Powtórzenie czterech działań Arytmetycznych na liczbach pojedynczych, z przydaniem najłatwiejszych zagadnień reguły trzech, spółki i t.d. 2. Cztery działania Arytmetyczne na liczbach wielorakich. 3. Wykład wag, miar, pieniędzy krajowych, tudzież sposobu dochodzenia powierzchni prostokątów i kwadratów, iako też objętości równoległościaków i sześciaków.

K l a s s a I I.

1. Powtórzenie ważniejszych wiadomości w Klasie I. nabytych. 2. Cztery działa-

nia arytmetyczne na ułamkach zwyczajnych i dziesiętnych. 3. Wykład skróconych znaków dodawania, odejmowania, mnożenia, i t.d. z okazaniem iak znaki te ułatwiają rozwiązywanie zagadnień arytmetycznych.

K l a s s a I I I.

1. Powtórzenie czterech działań Arytmetycznych z ułamkami zwyczajnymi i dziesiętnymi, z przydaniem wykładu miar, wag i pieniędzy dziesiętnych. 2. Obszerniejszy wykład reguły trzech prostey, odwrotney i reguły spółki, z wyłożeniem miar, wag i pieniędzy w znaczniejszych miastach za granicą używanych. 3. Z Algiebrzy cztery działania arytmetyczne ze znakami ogólnymi i ich zastosowaniem do rozwiązywania łatwiejszych zagadnień.

K l a s s a I V.

1. Powtórzenie ważniejszych wiadomości poprzedniczo wyłożonych. 2. Przystosowanie reguły trzech do zamiany pieniędzy, miar, i wag. 3. O Regule trzech składaney i łańcuchowey. 4. Skrócenia w zwyczajnych działaniach arytmetycznych używane. 5. O monecie i iey stopie z wyłożeniem Tablic znay-

dujących się w dziele Arytmetyki dla Szkół kraiovych przepisanej.

Z Algiebrzy. 1. Zagadnienia stopnia pierwszego. 2. O proporcji arytmetycznej i iometrycznej. 3. Wyciąganie z liczb pierwiastków kwadratowych i sześciennych. 4. Ważniejsze wiadomości o zagadnieniach stopnia drugiego, tudzież o postępach arytmetycznych i iometrycznych, o logarytmach arytmetycznie wyłożonych z zastosowaniem do rozwiązywania zagadnień o procentach składowych i t.d. 5. Potrzebniejsze w poźyciu zagadnienia niewyznaczone stopnia pierwszego.

J E O M E T R Y A.

K l a s s a II.

1. O liniach prostych i kole w ogólności.
2. O trójkątach i ich przystawaniu.
3. O liniach równoodległych.

K l a s s a III.

1. O Wielokątach w ogólności. 2. Znaczniejsze własności koła i linii prostych z niem przecinających się lub stycznych, z rozwiązywaniem tak na papierze, jako też na gruncie wszelkich zagadnień, do których wia-

domości z Jeometrii i Arytmetyki w tych dwóch klassach wykładane mogą być dostateczne, jako to: o kreśleniu na papierze i wytykaniu na gruncie linii prostych, przecinających się, równoodległych i t.d. O dzieleniu linii prostych, okręgu i kątów na niektóre części równe, o kreśleniu kątów, trójkątów i innych wielokątów równych danym, o mierzeniu pola prostokątnego, kwadratowego i t.d. z opisaniem narzędzi do takowych działań używanych.

K l a s s a IV.

1. O podobieństwie trójkątów i proporcjonalności ich boków. 2. O powierzchni wielokątów. 3. Podział iometryczny okręgu na części równe. 4. O stosunku okręgu do średnicy i powierzchni koła. 5. Wiadomości z Trygonometrii potrzebne do Nauk matematyczno-fizycznych, jako też do ścisłego wyrachowania powierzchni gruntów, do wynajdowania odległości i wysokości niedostępnych i t.d. — O objętości wielościanów, tudzież o powierzchni i objętości walców, ostrokątów, i kuli. 7. Jeometria praktyczna z opisaniem narzędzi używanych, jako to: stolika mierniczego, kątomiaru, cyrkla proporcjonalnego i t.d.

Wszystkie te wiadomości w tej klasie wykładane być mają, w sposobie bardziej do praktyki, niż do dalszej teoryi zastosowane.

NAUKI PRZYRODZONE.

HISTORIA NATURALNA.

K l a s s a I.

1. Rozkład rzeczy przyrodzonych na działy, gromady i rzędy. 2. Wyliczy Nauczyciel znaczniejsze rodzaje i niektóre gatunki rzeczy najciekawszych, najużyteczniejszych i najszkodliwszych. 3. Gromadę zwierząt ssących.

K l a s s a II.

Gromada ptaków, gadu i ryb.

K l a s s a III.

Gromada owadu i robaków.

K l a s s a IV.

Ogólna wiadomość Botaniki i Mineralogii.

W szczególności o ogrodnictwie, rolnictwie, leśnictwie, o krajowych minerałach i zagranicznych użyteczniejszych.

F I Z Y K ' A.

K l a s s a II.

Wyłoży Nauczyciel własności ciał najbardziej w zmysły uderzające, iako to: iż każde ciało ma pewną *figure*, że się ta odmienia różnymi sposobami, *np.* podzieleniem ciała na części, rozgrzewaniem, ziębieniem, rozpuszczaniem w wodzie i innych cieczach, zastosuje te wiadomości do sztuki ciągnięcia złota, srebra, miedzi, żelaza, mosiądzu, tak na cienkie druciki, iako też blaszki czyli listki: do przygotowania i wyrabiania rozmaitych farb. — Okazawszy iż jedne ciała trudniej, drugie łatwiej dzielić się dają, przekonania uczniów, iż niejednakowe jest trzymanie się cząstek w ciałach, czyli *skupienie*. Stąd rozróżni ciała na *stałe*, *ciekłe* i *płynne*. Może jeszcze namienić o odmianach tych trzech stanów skupienia, przytaczając niektóre ciała twarde, miękkie, gibkie, kruche, lipkie, mażące. — Rozróżni skupienie od przylgnięcia, że pierwsze zależy na trzymaniu się cząstek w ciele, drugie na trzymaniu się powierzchni jednego ciała z powierzchnią drugiego. — Stąd wytłumaczy na czem zależy klejenie drzewa, papieru, lutowanie metalów,

dawanie pokostów, malowanie, robota zwierciadeł szklanych.

Okazawszy prostemi doświadczeniami *nieprzenikliwość* trojkiego gatunku ciał, wyłoży ich *dziurkowatość*: że własność ta ustawicznie się zmienia przez większe lub mniejsze ciał rozgrzewanie, albo przez mięszanie się iednych z drugimi. Stąd da poznać co jest *gęstość* ciał, co *massa* czyli *miąższość*, co *waga*. Z dziurkowatości ciał wyprowadzi wsiąkanie cieczy w różne ciała, okaże iż jest nieiednakowe, iako zależące od różnicy ciał wsiąkających i nasiąkłych. Przystosuię wiadomości w tym względzie do roboty i sposobu utrzymywania rozmaitych narzędzi, aby od wilgoci nie pęczniały. Wyprowadzi nakoniec z dziurkowatości ciał ich przezroczystość, okaże prostemi doświadczeniami, że przezroczystość zależy na zbliżaniu się cząstek ciała do iednostayney gęstości, iak to okazuie szkło mające polor starty omoczone wodą, mętność cieczy, póki się w niej rzecz iaka rozpuszcza, iak *np.* sól w wodzie, nieprzezroczystość piany z wody, chmury, mgły, wyziwów wodnistych i t. p.

Zastanawiając się nad ściślivością ciał, okaże że iedne ciała zachowuią taką figurę, iakiey przez ciśnienie nabyły, drugie wraca-

ią się do dawney figury, gdy siła cisnąca ustaię. Stąd podzieli ciała na *ciągłe* i *sprężyste*, użycie przystosowania ciągłości i elastyczności do wyrabiania gliny, metalów, i różnych materyałów, tudzież narzędzi rozmaitych machin.

K l a s s a III.

1. *Cieplik*. Okazać iż ciała rozgrzane staią się większe. — Przyczyną powiększenia się ciał, jest cieplik. — Jedne ciała łatwiey, drugie trudniey przepuszczaią cieplik. — Przystosowanie do stawiania pieców służących do topienia metalów, lub ogrzania iakiego miejsca. — Sposób robienia termometru i iego użycie. — Okazać, że ciała odmieniaiāc swój stan, albo biorā, albo wyrzucaiā cieplik. — Sposoby wydobywania ciepłika. — Piometr i iego użycie.

2. *Elektryczność*. Okazać iey własności przez potarcie szkła; opisać machinę Elektryczną, elektrometr, butelkę leydeyską i tym podobne narzędzia. — Wyłożyć formowanie się błyskawic i piorunów. — Podać sposoby stawiania Konduktorów.

3. *Magnes*. Wyłożywszy sześć własności Magnesu, podać sposoby uzbroienia ma-

gnesu, robienia sztucznych magnesów; tudzież igieł magnesowych.

4. *Powietrze.* Okazawszy ciężkość i Elastyczność powietrza, wyłożyć sposób urządzenia *Machiny Pneumatycznej, Barometru* i innych narzędzi do okazania własności powietrza potrzebnych.

5. *Woda.* Uważa się woda w trojakim stanie, gdy jest lodem, wodą, i w stanie wyziewów. Tu opisać formowanie się rosy, deszczu, mgły, gradu, śniegu, i innych tworów napowietrznych wodnistych.

K l a s s a IV.

Kurs pierwszy.

Wiadomości o biegu ciał. — O machinach prostych i składanych. — O dochodzeniu ciężkości gatunkowej i narzędziach do tego stosownych. — O soczewkach — Zwierciadłach — Mikroskopach i o sposobach urządzenia narzędzi optycznych.

Kurs drugi.

Początki i geografii astronomicznej, jako to: wyobrażenie Horyzontu — Długości i szerokości geograficznej — O księżycu — Słońcu —

O porach roku — O kalendarzu — Robota Kompasów.

FIZYKA CHIMICZNA.

Okazać, iż powietrze i woda są ciałami złożone. = Własności gazu kwasorodnego, saletrorodnego, wodorodnego i innych. — Własności niektórych kwasów, soli i gatunków ziemi. Wykład oddychania, ciepła zwierząt, wegetacyi roślin, fermentacyi winnej, octowej i zgniłej.

TECHNOLOGIIA.

K l a s s a IV.

1. Sposoby wyrabiania rozmaitych kwasów, jako to: siarkowego, saletrowego, solnego, octowego i t. p. Sposoby wyrabiania różnych soli, jako to: saletry, hałunu, soli Amoniackiej, koperwasu czyli siarczanu żelaza, miedzi, ołowiu, cynku, błękitu berlińskiego i t. p.

2. Garbowanie skór — Bielenie istot roślinnych — Farbowanie sukna i innych materii.

KALLIGRAFIA.

Przy nauce Kalligrafii bacność mieć będzie Nauczyciel, aby ręka uczącego się potrzebnej wprawy nabierała w kreśleniu pojedynczych linii i rysów, z których się wszystkie litery alfabetu składaia. Przyczem zaraz w początkach do przyzwoitego układu ciała i ręki młodego przyzwyczaić będzie. Postara się dla uczniów o iak najłatwiejsze wzory do pisania, i one naśladować im zaleci, wytykając i poprawiając własną ręką błędy przeciwko nim popełnione. Gdy się wprawia w kreślenie pojedynczych liter dla wprawy w ortografią naznaczać im będzie do przepisywania wyimki z książki do czytania, stosowne do ich pojęcia. — Niech od początku zaraz ile możności, przyzwyczai uczniów do kreślenia liter, aby później prosto i w równej od siebie odległości wiersze pisali. Gdy w Kalligrafii postęp uczniowie uczynią, starać się będzie Nauczyciel, aby się w prędkie i bezbłędne pisanie za dyktującym wprawiali, naprzód po polsku, potem po francuzku lub po łacinie, albo po niemiecku; nikogo atoli nie ma przymuszać aby koniecznie pisał niemieckimi literami: powinni się iednak uczniowie wprawiać w czytanie pism: nauczy

ich przy tém sposobu temperowania piór i robienia dobrego inkaustu.

Prócz tego, każdy Nauczyciel po wszystkich Klassach da bacność, aby uczniowie roboty swoje iak najlepiej i nyczyściej pisali.

R Y S U N K I.

Nayużyteczniejsze są dla tych szkół rysunki Technologiczne i Jeometryczne. Zacznie Nauczyciel od wprawiania uczniów swoich w wykreslanie samemi tylko liniami najprościejszych części domu, iako to: okna, drzwi, stołu, stołków it.d. naczyń i wszelkich urzędzi gospodarskich. — Postąpi potem do wykreslania z nimi rzeczy okrągłych i podługowatych, daley rozmaite obwody mających; potem pokaże, iak się rozmaite położenia tychże samych przedmiotów wykreslają. Nakoniec przystąpi do wprawiania uczniów w cieniowanie porobionych już figur. Tymże samym porządkiem i stopniowaniem postępować będzie w uczeniu rysunków ieometrycznych, starając się aby uczniowie wszystko nie z imaginacyi, ale prosto z natury rysowali.

ROZKŁAD NAUK

*Na Klasy i godziny tygodniowe w Szko-
tach Wydziałowych.*

N A U K I	w Klassach			
	I	II	III	IV
Nauka Religii po godzin	2	2	2	1
Język Polski	6	2	2	2
— Łaciński	8	4	5	3
— Francuzki	—	4	4	4
— Niemiecki	—	5	3	5
Jeografia	3	2	2	1
Historya powszechna i Polska	—	2	5	4
Arytmetyka i Jeometrya	4	4	4	4
Historya naturalna, Fizyka, Technologia	4	4	3	7
Kalligrafia	3	3	2	1
Rysunki	2	2	2	2
Summa godzin . . .	32	32	32	32

Podług tego rozkładu Nauki dawane będą:

W każdej z Klass czterech przed połu-
dnem godzin 4. dni 6. godzin . 24.

Po południu godzin 2. dni 4. godzin : 8.

Summa w iedney Klassie godzin . 32.

W czterech zaś Klassach uczyni godzin . 128.

Z tych godzin weźmie Rektor godzin . . . 7.

Professorów 5. po godzin 19. — . . . 57.

Nauczycieli 5. po godzin 19. — . . . 57.

Nauczyciel Religii 7.

Wynosi iak wyżej godzin — 128,

REIESTR KSIĄZEK

Mających się znajdować w Bi-
bliotekach Szkół Wydzia-
łowych.

I. *Do Religii.*

1. Katechizm większy Fleurego.
2. Historya ludu Izraelskiego.
3. Życie Jezusa Chrystusa.
4. Obyczaje dawnych Chrześcijan.
5. Historya powszechna Kościoła S.
6. Katechizm dla Państwa Francuzkiego.
7. Katechizm Kontylium Trydentskiego.
8. Kazania Skargi, Kalińskiego, Karpowicza,
Przeczytańskiego.
9. Biblia.

II. *Do języka Polskiego.*

1. Dzieła Krasickiego.
2. Śpiewy historyczne Niemcewicza.

5. Bayki Niemcewicza.
4. Sztuka rymotwórcza Dmochowskiego.
5. O Wymowie i Poezyi Golańskiego.
6. Grammatyka języka Polskiego przez Kopyńskiego 1818.
7. Słownik języka Polskiego przez Linde.
8. Zasady Edukacyi i Instrukcyi podług Niemeyera.
9. Uwagi nad Szkołami wyższemi Niemieckimi przez Szweykowskiego.
10. Pielgrzym w Dobromilu.
11. Pan Maciey z Jędrychowa drelicharz iarmarkowy.
12. Pamiątka po dobrej Matce.

III. Do języka Łacińskiego.

1. Phædri Fabularum Aesopiarum libri V. cum Commentario perpetuo J. G. S. Schwabe.
2. Cornelii Nepotis Vitæ ex editione von Staveren.
3. Harlesii notitia brevior Litteraturæ Romanæ.

IV. Do języka Francuzkiego.

1. L'art de parler et d'écrire correctement la langue françoise, ou Grammaire phi-

- losophique et litteraire de cette langue á l'usage des françois et d'étrangers, qui desirent en connoitre á fond les principes, les beautés et le genie. Par Levizac.
2. Dictionnaire de l'Academie françoise, nouvelle édition, augmentée de plus de vingt milles articles. 2 vol.
 3. Nouveaux Synonymes françois de Girard, Beauzée, Rouband, et d'Alembert.
 4. Cours de Litterature extrait des meilleurs auteurs par Levizac.
 5. Oraisons funebres choisies de Bourdaloue, Mascarron, La Rue et Massilon.
 6. Telemaque suivi d'Aristonöus. 2. vol.
 7. Oeuvres de Berquin par Ant: Aug: de Renouard. 20 vol.
 8. Sandfort et Merton, et le petit Grandisson. 5 vol.
 9. Le Plutarque de la Jeunesse par Blanchard. 6 vol.
 10. Le Voyageur de la Jeunesse par Blanchard. 6. vol.
 11. Fables de Lafontaine suivies d'Adonis poëme. 2 vol.
 12. Les Caracteres de la Bruyere. 5 vol.

V. *Do języka Niemieckiego.*

1. Adelungs deutsche Sprachlehre.
2. Adelungs Wörterbuch der Orthographie.
3. Handwörterbuch der deutschen Sprache. Leipzig bei Rabenhorft.
4. Adelungs über den deutschen styl. 2 Bände.
5. Chr: Fürchtg: Gellerts sämtliche Schriften. Neue Ausgabe. 10. Bände.
6. Z. A. P. Schneider (Apostol: Vicarius und Beichtvater des Königs von Sachsen) Der Christ in den verschiedenen Verhältnissen des Lebens; in 14 Fastenpredigten.

VI. *Do Jeografii i Historyi.*

1. Gaspari vollständiges Handbuch der Erdbeschreibung.
2. Karty ieograficzne Güsseldorf, Sotzmana i Gaspari.
3. Galletti kleine Weltgeschichte.
4. Beckers Weltgeschichte für die Jugend.
5. Historia Polska Bandtkiego.
6. Krótki zbiór Historyi Greckiej i Rzymskiej przekł: X. Olszewskiego; p. Goldsmita.

VII. *Do Arytmetyki, Algibry i Jeometryi.*

1. Recreations mathematiques par Ozanam.
2. Euklides po polsku.

3. Metzburg.

4. Jeografia Matematyczna, fizyczna, przez J. Sniadeckiego.
5. Jeometrya praktyczna Zaborowskiego.
6. Algibra Ustrzyckiego.
7. La Langue des calculs par Condillac.

VIII. *Do Fizyki i Chimii.*

1. Dictionnaire de Physique par Libes.
2. Filozofia chemiczna Fourcroy po polsku.
3. Chimie de Chaptal.
4. Cameral Chimie von Härmbstädt.
5. Chimie appliquée aux arts par Chaptal.
6. Fizyka Osńskiego.
7. Chemia Sniadeckiego.
8. Dzienniki technologiczne, iako to: Sylwan, Izys, i t.p.

IX. *Do Historyi naturalney.*

1. Dzieła Kluka.
2. Zoologia Jundziłła.
3. Buffon abregé.
4. Funke rozmaite dzieła historyi naturalney i Technologii.

R E I E S T R

Rzeczy potrzebnych do Gabinetu Historii Naturalnej, Matematyki, Fizyki i Chemii w Szkołach Wydziałowych.

I. *Historia Naturalna.*

1. Zbiór roślin najpotrzebniejszych.
2. Zbiór ziemi, kamieni, metalów i innych rzeczy kopalnych krajowych i zagranicznych.
3. Zbiory insektów za szkłem, tudzież innych drobniejszych płodów organicznych w spirytusach.

II. *Matematyka.*

1. Sztuciec z cyrklem proporcjonalnym.
2. Stolik ieometryczny: do niego:
 - a. Dyoptry,
 - b. Łańcuch,
 - c. Libella,
 - d. Igła magnesowa.
3. Bussola.
4. Libella do równoważenia gruntu.

III. *Fizyka.*

MECHANIKA: 1. Machiny i narzędzia pojedyncze, iako to: a) Waga. b) Trzy gatunki drąga. c) Przemian pojedynczy. d) Koło na walcu. e) Bloków kilkanaście drewnianych lub mosiężnych. f) Równia pochyła. g) Sruba.

2. Machiny złożone: a) Przemian złożony. b) Sruba nieustająca. c) Pancration. d) Modele machin użyteczniejszych w społeczności, iako to: Kafarów, Tartaków, Wiatraków, Młynów, Sieczkarni, pomp, i t.p.

HIDROSTATYKA: a) Areometra. b) Hidrometr. c) Barometr. d) Higrometr. e) Machina pneumatyczna z kilką recypiensami.

OPTYKA: a) Kilka soczewek wklęsłych, wypukłych. b) Perspektywa. c) Zwierciadło płaskie, wypukłe, wklęsłe. d) Mikroskop pojedynczy. e) Mikroskop złożony. f) Mikroskop słoneczny.

ELEKTRYCZNOŚĆ. Machina elektryczna taflo-wa lub cylindrowa. — Elektrofor.

MAGNETYZM: Magnes naturalny lub sztuczny.

CHIMIA: Kilka Termometrów. — Wanienska do zbierania gazów. — Kilka retort, tygielków, miseczek szklanych lub porcelanowych i rozmaitych naczyń do zbierania gazów.

18. 36. 4. 105 6

U S T A W Y

D L A U C Z N I O W

S Z K O Ł P U B L I C Z N Y C H

Roku 1820.

U S T A W Y
D L A U C Z N I O W
S Z K O Ł P U B L I C Z N Y C H

W. K. 1820.

U S T A W Y

DLA UCZNIOW SZKOŁ PUBLICZNYCH.

Każdy uczeń szkoły publicznej winien następujące ustawy iak najsćislej zachować:

- § 1. Do szkoły regularnie na wyznaczoną godzinę bez najmniejszego spóźnienia się przychodzić. Gdyby iaka ważna i nieprzełamana zasza przeszkoda, udowodnić ią uczeń powinien świadectwem daném mu na piśmie od tego, który nad nim domowy ma dozór. Bez takiego udowodnienia, uczeń utraci w klassie swoje prerogatywy; często zaś opóźniający się, lub opuszczający lekcyę, jeżeli po użyciu innych kar w Kodexie zawartych nie poprawi się, do Klassy niższej przeniesionym zostanie.
- § 2. Uczeń powracający nierychło z wakacy, lub świąt, nie otrzyma promocyi

do Klasy wyższej, lub do niższej przesadzonym będzie, chyba że swoje spóźnienie ważną iaką przyczyną udowodni. Podobney karze według okoliczności podpadnie uczeń, któryby się na examinie półrocznym, lub popisie publicznym nie znajdował.

- § 3. Bez opowiedzenia się Rektorowi, żaden uczeń wyjeżdżać do domu w czasie szkolnym nie może. Czyniący to, uważany będzie, iak gdyby na zawsze szkołę opuścił.
- § 4. Opatrzeć się powinien w książki i wszelkie narzędzia do pisania i rysunków podług przepisów klasy swoiey; i przynosić zawsze do Klasy to wszystko z sobą, co mu na lekcji być może potrzebne.
- § 5. Przynoszenie zaś do Klasy zabawek dziecinnych, i tego wszystkiego, co by tak iego samego, iak iego współuczniów roztargnienia nabawić mogło, surowo się zakazuje.
- § 6. Wszystkie książki, sexterna i narzędzia szkolne, w całości, ośzczędostwie i

porządku, każdy uczeń zachowywać ma, strzegąc się, by czego nie zgubił. Przeto nie w salach szkolnych zostawiać nie powinien, bo za stratę, on tylko sam odpowiadać będzie.

- § 7. Znajdujący rzecz iaką, tak w klasie, iak za klasą, jeżeli nie wie czyja jest, powinien ją oddać Nauczycielowi.
- § 8. Każdy uczeń zachować powinien koło ciała i odzieży, największe ośzczędostwo, unikając wszystkiego, co by razić mogło.
- § 9. Idąc do szkoły, lub ze szkoły, strzedz się nieprzystoynego biegania, skakania, hafasowania, a tém bardziéy pchania, szturchania, przezywania innych; takie bowiem i tym podobne płochości i grubiaństwa w uczniach, cierpiane być nie mogą.
- § 10. Wszedłszy uczeń do domu szkolnego, nie zatrzymując się na kurytarzu, lub w sieni, uda się natychmiast do klasy swoiey, na miejsce sobie przeznaczone. Kapelus, lub czapkę zawie-

si lub złoży w miejscu na to przeznaczoném. Książki i inne narzędzia szkolne, iakie mu są potrzebne do bezpośrednio następującej lekcyi przygotuje, resztę włoży w szufladę lub półkę pod stołem, gdzie to być może, aby się nie zamieszały z sąsiedzkimi, co by mogło dać powód do sprzeczki.

§ 11. Przed rozpoczęciem lekcyi, nie ma trawić czasu na próżnych gadkach, a tém mniej na bieganiu i krzykach, ale siedząc na miejscu swoim, w cichości odczytywać, lub powtarzać, zadane na lekcyę przedmioty.

§ 12. W czasie między iedną a drugą lekcyą, gdy się Nauczyciele przemieniają, poskładawszy co mu nie jest potrzebne, przygotuje porządnie do następującej lekcyi książki i narzędzia.

§ 13. Wychodzenie ze szkoły pod czas lekcyi bez konieczney potrzeby zakazuje się, ile że co dwie godziny, daie się kilka minut do wyjścia, z tym iednak warunkiem, iż za dziedziniec szkolny oddalać się niewolno.

§ 14. Ani w szkole, ani około szkół na dziedzińcu, uczeń żadnego dopuszczać się nieochędóstwa, żadney czynić szkody nie powinien. Gdyby popadł takowey winie, nie tylko szkodę nagrodzi, lecz i stosowną ściagnie na siebie karę.

§ 15. Przyzwoitą każdemu miejscu przystoynność i skromność, osobliwie zaś w kościele i szkole, każdy uczeń zachowa.

§ 16. W czasie lekcyi iak naywiększa spokoyność, cichość i uwaga wyciąga się po uczniach, wyrwanie się krzykliwe z mówieniem, lub czytaniem ieden przed drugim, zakazuje się. Ten tylko ma się odezwac, któremu Nauczyciel uczyni zapytanie, lub pozwoli zapytać się o co.

§ 17. Wszelkiew także inney niespokoyności przerywającej uwagę sobie i współuczniom, każdy wystrzegać się powinien.

§ 18. Uczeń każdemu Nauczycielowi i wszelkiew zwierzchności szkolney, winien iest

uszanowanie i posłuszeństwo. Pierwsze powinno być nie tylko powierzchownem, ale i rzetelnem, drugiego dopełni przez ścisłe wykonywanie jego zleceń.

§ 19. Napominania, przestrogi, nagany, wyrzuty Nauczycielów, z synowską uczeń przyymie powolnością i ku swey obróci poprawie.

§ 20. Wszelkie podane sobie roboty, z największą pilnością uczniowie na czas wyznaczony wygotować i oddać winni. Używanie cudzey pomocy, lub pracy zakazuje się.

§ 21. Oprócz tego wkłada się na uczniów ten święty obowiązek, aby iak w szkole tak i w domu, z każdej chwili drogiego i prędko upływającego czasu korzystali, używając swych sił i talentów do nabycia światła podług zadanych przez Nauczycieli wszelkich lekcy, na które się iak naysilniey gotować powinni, i podług dawanych od tychże Nauczycielów sposobów i prawideł.

§ 22. Gotując się na wyznaczone sobie lekcye, czytać książki, nie zrozumiałowszego, prosić maia Nauczycieli, lub dozorców domowych o objaśnienie.

§ 23. Uczeń każdy nie tylko w szkole, ale też w domu i wszędzie, przystoynie i obyczajnie ma sobie postępować; a zatem unikać każdego miejsca, obcowania i wszelkich okazji grożących jego obyczajom, lub każących jego sławę.

§ 24. Zaleca się uczniom, aby we wszystkich postępkach swoich okazowali uszanowanie ku wszelkim starszym, grzeczność i przyjacielską do wzajemuey pomocy ochotę ku rowiennikom, ludzkość ku wszystkim. Niech nie okazują ani w słowach, ani w poruszeniach, żadney ku drugim wzgardy; niech przy zdarzoney okazji, będą usłużnemi; niech mądrzejsi wspomagaia uboższych, czém maia wolność zarządzić, oszczędzając im wstydu, i nie wymawiając im nigdy swoyey uczynności. Niech się staraia o pojednanie zwaśnionych i kłócących się, sami nigdy przeciw prawdzie nie wykrazaiać. Uniosłszy się czasem ieden prze-

ciw drugiemu żywością, niech się wnet postrzegą i wzajemnie sobie przebaczą.

§ 25. Uczeń prawdziwą ponoszący krzywdę, czyli od współuczniów, czyli od kogokolwiek obcego, nie ma oddawać wet za wet, i sam poszukiwać zemsty; ale powinien uzalić się przed swoją zwierzchnością, do której iedynie należć będzie, albo wymierzyć sprawiedliwość, albo się o to postarać.

§ 26. W emulacyi ze współuczniami o miejsce w szkole i o inne zaszczyty i nagrody, przy naywyższej chęci popisywania się, w niczém by naymniejszey zazdrości, nienawiści, chętki upokorzenia drugiego, ani mieć, ani okazać żaden nie powinien.

§ 27. Kłamstwo, iako cecha dusz podłych, kłótność, popędliwość, lżenie podłemi wyrazami, nadawanie przezwisk, cóż dopiero szamotania się i bicia iednego z drugim, między młodzieżą biorącą edukacją, cierpiane bydź nie mogą, i wszelkimi, by też nayostrzejszemi sposobami karane i wykorzeniane będą.

§ 28. Uczniowie, iako małoletni, nie mają prawa, ani nabywać, ani się pozbywać bez wiedzy zwierzchności, żadney rzeczy; dla tego wszelkie sprzedawanie, kupno, zamiana, i samo nawet podarowanie rzeczy, wyjąwszy to, coby wyraźnie mieli do swego zarządzenia oddane, a im mniej potrzebne, tak w szkole, iak po za szkołą, pod karą surową iestr pomiędzy uczniami zakazane.

§ 29. Każdy uczeń będzie miał spisany reiest wszystkich rzeczy swoich, tak do odzienia i pomieszkania, iak do potrzeb szkolnych służących, tudzież reiestr odbieranych na swe potrzeby i wydawanych pieniędzy; takowe reiestra na rozkaz zwierzchności w każdym czasie wraz z rzeczami okazać powinien.

§ 30. Notowany uczeń o niewycięzoną gnuśność i niepilność, o ciągłą nieuwagę i niespokoyność na lekcyach, gorzące współuczniów nałogi i wady, o nieprzełamana upartość i krnąbrność, o uchybianie winnego Nauczycielom i wszelkicy zwierzchności szkolney uszanowania i posłuszeństwa, iako też i wszelki

występek ściągający niesławę i hańbę na popełniającego, a bardziej jeszcze na jego klasę, lub całą szkołę, nie tylko w Księdze czarney, to jest, w księdze hańby zapisany będzie, i stosowną do każdego z tych i tym podobnych przestępstw odniesie karę, ale też, iako niegodny dobrodzieystwa Rządu, troskliwego o iak najlepsze szkół urządzenie, i prac nauczycielskich około iego oświecenia, ze szkół na zawsze oddalonym będzie.

§ 31. Wreszcie, iako każdy młody do szkoły przychodzić powinien, ażeby gruntownych zasad religii i moralności, oświecenia rozumu i wszelkich zdolności ku dalszemu oyczyzny i swemu dobru nabył, tak z szczeręy swojej chęci i ochoty, a nie dla oka, dozoru, boiaźni kar i przymusu wszystkie obowiązki ucznia ustawami temi przepisane, pełnić powinien, aby doszedł do celu szkołom zamierzonego. Niech więc często sam z sobą rozmyśla, iak miłą i pożyteczną jest rzeczą coraz więcej umieć, czego się nie znało, nie wiedziało, poznawać, rodzicom, krewnym, nauczycielom,

pociechę i zaszczyt, współrowiennikom przez dobry przykład zachęcenie, sobie chwałę iednać, a razem sposobić się do przyszłych usług w oyczyźnie i swego uszczęśliwienia; iak przeciwnie żalosną i niesumienną byłoby, ze starań i kosztów rodzicielskich i rządowych nie korzystać, czas nayzdatniejszy do nabycia naywyższego dobra, marnie tracić, siebie na pośmiech i pogardę, a nayczęścię na niedostatek i nędzę w dalszym biegu życia wystawić.

Te uwagi niechay ożywiaią każdego ucznia, i do iak naydokładniejszego zachowania niniejszych ustaw pobudzaią. Ale naymocniejsze pobudki znajdzie każdy uczeń do pełnienia wszystkich swoich powinności w ten czas, kiedy ie zacznie szczerze, ochoczo wykonywać; w ten czas bowiem zacznie sam przekonywać się i poznawać, iak jest wielkie dobro, które w nich Zwierchność nad iego edukacją przełożona, tak dla niego samego, iako też i dla całej społeczności ludzkiej, zakłada. Tak

jest młodości! kształcąc twój rozum i serce, postrzegać będziesz co raz lepiej zacność iestestwa i przeznaczenia twoiego. Doskonalać się w tym dwójnym względzie, poznasz najlepiej, co to jest za szczęście doskonałość, człowieka. Nabierając iey, uczuiesz pomnażającą się zacność i godność iego. To uczucie będzie ci najrzetelniejszą twoich prac i twoich (jeżeli są iakie w uczeniu się) przykrości nagrodą. Na tey iedney byłoby dosyć. Wszakże Zwierzchność twoia, chcąc ci nieustannie przypominać tę ważną prawdę, że nie dla siebie tylko żyć masz, że cię czekaia ważne obowiązki względem twoiey Oyczyzny, twoiego Monarchy, przeznaczają ci szkolne nagrody, które corocznie w imieniu Panującego, iako Oycy Oyczyzny, dawane będą celującym nauką i obyczajnością, iako zakład drogiey nadziei, którą oni Oyczyznie i Monarsze o sobie uczynią.

Przyjęto na Seßsy Kommissyi Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

w Warszawie d. 22. Lutego 1820. roku.

Minister Prezydujący

STANISŁAW POTOCKI.

Głuszyński

Sekr: Jen:

15

Przyjęto na Sesji Komisaryj
Wyższej Helijgij
Publicznego.

W Warszawie dnia 22. Lutego 1860 roku.

Minister Przemysłu
STANISŁAW BODOCKI

Główny
Bok...

